

DACIA

Anul I, Numărul 1

BUCUREŞTI, 15 APRILIE 1941 • APARE DE DOUĂ ORI PE LUNĂ • EXEMPLARUL: 10 LEI

BIBL. UNIV. CLUJ-SIBIU Nr. 2403-1942 Exemplar legal

CUVINTE PENTRU INCEPUT

DACIA INGENUNCHIATĂ

Basso-relief roman păstrat în Palazzo dei Conservatori, Roma

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Acum o sută de ani, în toiul unor prefaceri sociale, care aveau să modifice structura veche a principatelor dunărene, un poet din Muntenia se ridică pe pragul veacului salutând o himeră: anul învestit cu semnele împăcării popoarelor.

In acelaş timp, în capitala Moldovei, trei tineri scriitori rupţi din albia nouă a culturii romantice scriau pe frontispiciul celei dintâi reviste literare româneşti cuvântul simbolic «Dacia». In cugetul lor se urzea planul unirii tuturor provinciilor române, idealul ultim al străduinţelor poporului românesc, mărturisit de toate generaţiile de cărturari şi justificat de unitatea în adâncime a etnicităţii noastre.

Iar în Transilvania savanţii cufundaţi în studiul istoriei, făceau din adevărurile ştiinţei arme de luptă pentru dreptul de stăpânire a pământului românesc, răscumpărat dealungul vremii zeului neîndurător al acestor locuri, printr'un martiriu neîncetat.

Sub aceste auspicii s'a desvoltat cultura românească modernă, orizonturi cari au dat directivele ei permanente. Aspiraţiile mari ale culturei noastre se distribue pe unul din aceste vaduri.

Umanitarismul cald al lui Grigore Alexandrescu străbătut de dorul de pace al poporului nostru însetat de linişte şi sperând să-şi vindece rănile atâtor împilări prin participarea laolaltă cu restul omenirii la favorurile civilizaţiei şi naţionalismul în perpetuu războiu de apărare al scriitorilor transilvani sunt atitudinile constante ale fiinţei româneşti.

Dar captarea surselor civilizaţiei şi încadrarea noastră spirituală în ritmul european, printr'un proces de sincronizare a fenomenelor culturii, a dus la erezia acelui universalism monstruos a cărei pecetie stă pe fruntea epocei contemporane şi care a făcut pe scriitor să-şi denunţe orice contingenţă cu viaţa adâncă şi turburătoare a poporului. Faimoasele modele de acrobaţie literară, simptome ale anarhiei spiritului modern, au fost mimate şi la noi şi forma sterilă a luat numele artei.

Vinovaţi suntem cu toţii de a fi căzut în această erezie. Am trădat patria adevărată şi vânători de himere am căutat frumuseţea în acele ţinuturi sterpe, miragii mincinoase, pe care le socoteam în căderea noastră singurele şi ultimele regiuni purtătoare ale aurei sacrei figuri, arta. N'am auzit miile de izvoare ale cântărilor poporului, n'am văzut culoarea pământului românesc, am sugrumat vocile adânci care ne-ar fi solidarizat cu durerea mulţimii şi ne-a fost ruşine de ţara în care ne-am născut.

Ne-am pierdut pe noi înşine, pierzându-ne încrederea în forţele creatoare ale naţiei noastre, de cea mai veche cultură, singura ei pavăză dealtfel împotriva valurilor de cotropitori. Deşi s'a ridicat odată dintre fii săi unul, care captând toate izvoarele sufletului natal şi punând în formă nouă virtuţile graiului bătrân, a demonstrat în măreţia operei sale autenticitatea acestei culturi fără seamăn de nobilă. Uriaş receptacol al durerii româneşti, sinteză a esenţelor noastre originale, niciodată prezenţa lui în inimile noastre n'a fost mai necesară decât în zilele tragice prin care a trecut biata noastră ţară. In dumnezeeştile sale poeme se aude cum curã pe albiile râurilor fântâna de pădure, seminţia-ne străbună, cu purtătorii stemei, cu purtători de flamuri, cu turmele albe, poposind în aurul câmpiei dela Apus şi dela Răsărit, şi atingând cu ramurile ei întinse ţărmul mării. Mihail Eminescu! El este evanghelistul Ioan al neamului nostru. In numele lui vă chemăm, scriitori români, aplecaţi-vă urechea pe inima ţării şi ascultaţi durerea ei. In marele cântec de înmormântare care vine de peste graniţele ei silnice, nedesmeticiţi încă din amăgirea visurilor voastre zadarnice, tagma voastră a rămas mută, când strigătul vostru ar fi trebuit să ajungă până la cer, când în drama românismului lovit pe nedrept voi trebuia să fiţi corul protestator în faţa umanităţii.

Pragmatismul savanţilor transilvani şi puternicul lui corelativ literar: orientarea către popor din programul Daciei literare sunt bazele la care trebue să ne întoarcem.

Din Bug la vadurile Crişului, poporul românesc îşi duce existenţa amară. Ce carte vom oferi cititorilor pentru cunoaşterea acestei vieţi? Din viaţa Românilor aflători în pătrarul de ţară pierdut, cât de puţin am cuprins în operele literare! Ce ştim despre felul lor de viaţă de eri, despre vicisitudinile traiului lor de azi? Nu i-am continuat în opera lor pe înaintaşi, n'am coborît pe ogorul în care s'au oprit sfinţele lor începuturi. Când tot ce am dobândit prin învăţătură trebuia să se întoarcă spre fiinţa la a cărui destin eram datori să veghiem, am pierdut drumul. Şi parcă a fost un făcut. Ca într'o piesă regizată de un demon al pierzării glasul poetului apostat fu ascultat în cetate, confuzia şi rătăcirea deveniră unanime. Tomuri de opere otrăvite de elogiile viciilor umane au invadat pieţele, au fascinat forul arbitrilor literaturii. Putreziciunea morală s'a înscăunat în romane în locul virtuţii, a perfecţiunii ideale din basmele poporului. De două mii de ani acest popor visează în basmele sale la raiul unei existenţe cu idealuri supreme: bună starea materială, idealul de justiţie, idealul de morală, idealul de vitejie, idealul de frumuseţe. Pentru care din aceste ţinte măreţe i-aţi fost tovarăşi în gândurile voastre, poeţi?

Zguduirea până în temelii a fiinţei româneşti provocată de surparea hotarelor ţării, nu v'a cutremurat în acel Septembrie de doliu şi de ruşine?

Chem îngerul dărâmător să treacă peste operele caduce. Şi duhul strămoşilor îl chem să umple sufletele noastre şi să purifice buzele cu care vom rosti de acum numele tău, ţară! Şi în limba lor să spunem ce ne doare.

«La anul 1774 — scrie Mihail Eminescu despre răpirea Bucovinei — au intrat oştirile austriieceşti, cu dispreţul oricărui drept al ginţilor, în pace fiind cu Poarta şi cu Moldova, în partea cea mai veche şi mai frumoasă a ţării noastre; la anul 1777 această răpire fără de seamăn s'a încheiat prin vărsarea sângelui lui Grigorie Ghica V. Vod. Fărădelege nepomenită, uneltire mişelească, afacere dintre o muiere desfrânată şi între paşii din Bizanţ, vânzarea Bucovinei va fi o vecnică pată pentru împărăţia vecină, deapururea o durere pentru noi. — Dar nu vom lăsa să se închidă această rană. Cu a noastre mâni o vom deschide deapururea, cu a noastre mâni vom zugrăvi din nou icoana Moldovei de pe acea vreme, şi şirurile vechi câte ne-au rămas le vom împrospăta în aducere aminte, pentru ca sufletele noastre să nu uite Ierusalimul...»

După ce fumul rugului jertfitor al anului 1940 s'a risipit peste unduirea văilor mâhnite ale ţării şi peste sufletele oamenilor, pe matca ei s'a lăsat nu ştiu ce tăcere vinovată. Ce prevesteşte oare această amorţire dureroasă a gândurilor, a conştiinţelor, această criza de vitalitate a spiritului public? Datori suntem să reaprindem facla căzută din mâinile înaintaşilor, s'o înălţăm spre Răsărit şi să străbată o rază, să o înălţăm către Miază Noapte şi către Apus şi să se facă lumină.

Căci nu vom lăsa să se închidă această rană. Şi cu a noastre mâni o vom deschide deapururea, cu a noastre mâni vom zugrăvi din nou icoana ţării tâlhărite... Milioane de fraţi cată spre noi. Cu pană muiată în amar să scriem de viaţa lor.

Avem un trecut măreţ şi un nume care nu rabdă umilirea şi ruşinea. Ce-ar zice sfinţii cărunţi ai scripturilor române dacă ne-ar vedea împăcaţi cu acest prezent dureros şi absurd?

In amintirea timpurilor viitoare această epocă o să rămână ca o pată.

Pacifismul scriitorului român — expresie dealtfel a spiritului public dela noi şi din Franţa — a promovat şi el acea stare de euforie a păturei conducătoare care a dus la dezastru. Nobleţea acestei atitudini convenea de minune agenţilor propagandei streine. La adăpostul ei, această propagandă îşi făcea de cap.

Am văzut surpându-se sub ochii noştri vechea ordine a lumii, vechile principii de justiţie şi de morală fiind doborîte ca statuele depe soclul lor, pe care omenirea a izbutit să le aşeze luptând îndelung cu sine însuşi, după veacuri de trudă. Am simţit clătinându-se temelia aşezării statului nostru, dar în loc să ne strângem în jurul altarelor sacre ale naţiunei ameninţate de furia acestui crivăţ devastator, am rămas într'o pasivitate vinovată, atitudine pentru care istoria ne va scoate solidari cu târgarii hotarelor ţării.

Nu în afară, ci în noi e cauza răului. Când conducătorii slugarnici au uitat de demnitatea neamului lor, când un groaznic sentiment de neputinţă fu lăsat să cuprindă cetatea, poetul ar fi trebuit să se ridice profetic şi odată cu el să ridice dela pământ sufletele căzute, bolnave de moarte ale celor slabi. Cuvântul lui de flacără ar fi trebuit să spargă zidurile acelei criminale nepăsări, să oprească cu mâinile lui surparea lăuntrică a ţării.

Văd pe poet în rol de procuror necruţător al ţării sale, înaintea preotului, înaintea judecătorului. El e chemat să tălmăcească sufletul neamului întreg care în adâncimea lui este unul peste toate graniţele. El e dator să coboare în mijlocul puterilor ascunse ale poporului şi, ca odinioară Orfeu printre umbre, să se întoarcă în lume mai plin de durere, mai plin de iubire.

Un neam îndurerat ca al nostru nu va putea lua parte la prânzul Europei viitoare până nu-şi va face dreptate.

Aceasta e ţinta la care el trebue să ajungă, acesta e drumul pe care noi trebue să-l pregătim.

Emil GIURGIUCA

ISTORIA ROMANA CA LECȚIE DE MORALA

de N. I. HERESCU

Singurul mare prozator al epocii lui August, adică al unei epoci care numără atâţia poeţi mari, este istoricul Titu-Liviu. Asupra vieţii lui avem foarte puţine ştiri: istoricul poporului roman, zice Taine, nu are propria lui istorie. Dar curiozitatea nesatisfăcută a unei vieţi pe care n'o cunoaştem este răscumpărată cu prisosinţă de proporţiile monumentale ale unei opere pe care o citim cu pasiune.

Tacit, care era un critic foarte aspru, consideră pe Titu-Liviu ca pe un scriitor «plin de talent şi de bună credinţă». Talentul de care vorbeşte Tacit se raportă, de sigur, la valoarea literară a operei; bună credinţă, când e vorba de un istoric, înseamnă veracitate, adevăr. O analiză mai strânsă a isvoarelor şi a metodei ne arată însă că Titu-Liviu nu s'a prea preocupat de adevărul istoric. Atunci greşeşte Tacit? Fără îndoială că nu. Ceeace n'a urmărit Titu-Liviu e adevărul mărunt, detaliul, faptul particular. Este, însă, un adevăr mare, general, care domină faptele mărunte şi pe care istoricul îl respectă ca pe o adevărată religie: e vorba de felul în care Titu-Liviu explică gloria Romei.

Ceeace a făcut din Roma stăpâna lumii este, după Liviu, moralitatea în viaţa publică şi privată: «Nu a existat vreodată un stat mai bogat în exemple mari», zice el cu mândrie. Iată marele adevăr care preocupă pe istoric şi pe care îl scoate în evidenţă.

Istoria romană a lui Titu-Liviu apare, aşa dar, ca o istorie a moralei romane, a curajului, a pietăţii, a dreptului, a sentimentului de onoare, adică a marilor virtuţi. Preocuparea constantă de a pune în relief aceste nobile sentimente dă o unitate organică faptelor de amănunt. Pentru Liviu, tipul Romanului este Cincinatus şi vechii Romani.

Sentimentală şi romantică, admiraţia sa pentru trecut, pus în faţă cu decadenţa prezentului, aruncă o umbră de tristeţe de-a-lungul vastei sale opere. Acest pathos, reieşind din iubirea înduioşată a trecutului, constitue secretul artei liviene.

Sunt istorici care îl întrec pe Titu-Liviu în ştiinţă, în erudiţie sau în metodă. Polybiu, de exemplu, îi e superior prin pragmatismul istoric, prin experienţa politică şi militară. Ii e, însă, inferior prin analiza psihologică a oamenilor şi a faptelor. Titu-Liviu îşi cunoaşte personagiile, trăieşte cu ele, le simte ca un Roman. «Istoria, zice Mommsen, e o problemă morală. Polybiu o tratează ca şi când ar fi o problemă mecanică. Felul cum judecă el problemele care se referă la drept, la onoare, la religie, nu e numai trivial, dar e şi cu totul fals».

Istoricii antichităţii nu făceau din istorie, ca istoricii moderni, o operă de ştiinţă; ei scriau istoria plecând dela o anumită concepţie şi urmărind un anumit scop. Când vorbim de istoricii vechi, e necesar să punem o întrebare care nu-şi are locul când vorbim de istoricii moderni: cu ce scop au scris istoria? La această întrebare găsim răspuns, în ce priveşte pe Liviu, în prefaţa operei sale, din care cităm o parte:

«Opera mea va merita ea munca ce trebue s'o depun pentru a scrie, dela începutul Romei, istoria poporului roman? Nu ştiu, şi, dacă aş şti, n'aş îndrăsni s'o spun; îmi dau seama că subiectul e vechi şi deseori tratat; în fiecare zi scriitorii noi aduc fapte mai sigure, sau întrec pe vechii scriitori, ne îndemânateci, în arta de a scrie. Oricum, voi avea mulţumirea de a fi ajutat şi eu, după puterile mele, la perpetuarea amintirii faptelor mari ale poporului care e rege între popoarele lumii: dacă, în această mulţime de scriitori, numele meu va rămâne obscur, faima şi mărimea celor care îl vor întuneca mă va consola. Este, de altfel, o operă care cere o muncă imensă, fiindcă cercetează istoria Romei de mai bine de 700 de ani. Şi fiindcă Roma, plecând dela umile începuturi, s'a mărit într'o astfel de măsură, încât acum se încovoaie sub propria ei mărire...

Intrucât mă priveşte, voi căuta în munca mea încă o răsplată, aceea de a mă sustrage, atâta timp cât vor dura, dela durerile vremii noastre, sau cel puţin de a le uita; gândul meu se va opri la acele vremuri străvechi, slobod de grijile care, fără să îndepărteze pe istoric de adevăr, îl pot totuş nelinişti».

Din acest fragment se desprind mai multe observaţii şi toate importante:

In ce priveşte ţelurile istoriei lui Liviu, ele sunt două: mai întâi, el vrea să ridice un monument măririi romane. Istoricul o spune clar: el vrea să ajute, după puterile lui, la perpetuarea amintirii faptelor mari ale poporului roman. Prin aceasta, Titu-Liviu se integrează în mişcarea naţională promovată de împăratul August. Ceeace Virgiliu realizează în poezie, Titu Liviu face în proză; istoria sa este sora Eneidei. Un al doilea scop e de ordin personal: autorul vrea să se consoleze de relele prezentului prin spectacolul trecutului: «Voi căuta în munca mea încă o răsplată, aceea de a mă sustrage, atâta timp cât vor dura, dela durerile vremii noastre, sau cel puţin de a le uita»; istoria îi apare, deci, şi ca o posibilitate de a evada din prezent.

In afară de scop, prefaţa pe care am citat-o ne mai lămureşte şi asupra concepţiei lui Titu-Liviu despre istorie. Ceeace motivează apariţia unui nou istoric, este, după el, fie posibilitatea de a aduce fapte mai noi sau mai precise, fie conştiinţa de a scrie mai bine, cu mai multă artă, decât înaintaşii. Căci Titu-Liviu considera istoria nu ca pe o ştiinţă, ci ca pe o artă, ca pe un gen literar. Când Tacit îl definea: plin de talent şi de bună credinţă, punea astfel accentul pe cea dintâi dintre calităţile literare ale operei sale, pe forţa ei retorică.

Mare admirator al lui Cicero, pe care-l recomandase fiului său ca pe modelul de urmat în arta oratorică, Liviu considera istoria, aşa cum o definise Cicero, ca pe un munus oratoris, operă de orator. De aceea discursurile formează o parte importantă din istoria lui Livius. Ca la cei mai mulţi istorici latini şi greci, aceste discursuri sunt convenţionale. Nu sunt cuvântări reale, pronunţate de personagiile istorice, nu sunt stenograme ale acestor cuvântări, ci reprezintă o «formă convenţională», în care istoricul desvoltă sau expune fapte. Nu sunt ceeace personagiul a spus, ci ceeace istoricul ar fi vrut ca personagiul să fi spus în ocaziunea dată.

Deşi convenţionale, discursurile lui Titu-Liviu rămân totuşi interesante mai întâi, pentru valoarea lor istorică, fiindcă ne fac să cunoaştem fapte, şi apoi, mai ales, pentru valoarea lor oratorică foarte mare. După cuvântările lui Cicero, cele din Liviu sunt cele mai bune ale genului în literatura latină şi dovedesc cea mai însemnată însuşire pe care genul o cere: inspiraţie şi avânt. Calităţile discursurilor acestea: o mare putere de argumentare şi o mare putere de a emoţiona.

Mare orator, Liviu este şi mare povestitor. Povestirile sale au o deosebită valoare literară. La Caesar naraţiunile sunt simple: la Sallustius şi la Tacit sunt concise; la Liviu sunt vii. Ceeace era simplitate la Caesar şi concizie la Tacit, se transformă, la Liviu, în mişcare, în elan.

Acest dinamism al naraţiunii liviene se recunoaşte şi în altceva: în felul cum făcea portretul personagiilor. Istoriografia antică cunoştea două metode, pentru a înfăţişa un caracter:

1. sau istoricul se oprea în cursul expunerii şi descria fizionomia morală, fizică şi politică a personagiului, făcând astfel un portret în toată regula;

2. sau lăsa să reiasă caracterul personagiului din acţiunile lui.

Titu-Liviu adoptă o a treia metodă: el pune personagiul să vorbească, şi e o metodă dinamică.

In războiul dintre Romani şi Etrusci, Mucius Scaevola, voind să ucidă pe Porsenna, regele Etruscilor, e prins şi adus în faţa regelui. In loc să ceară iertare, prizonierul provoacă pe rege, şi iată ce neted se defineşte caracterul temerar al lui Mucius din cuvintele sale: «Nici atunci când, prins de străjeri şi adus în faţa tribunalului regesc, soarta îl ameninţa atât de cumplit, el nu s'a temut cât ar fi trebuit să se teamă:

«Sunt cetăţean roman, a zis; mă cheamă C. Mucius. Duşman, am vrut să omor un duşman, şi n'am mai puţin curaj pentru a muri decât pentru a omorî. Un Roman ştie să îndrăsnească totul şi să sufere totul. Nu sunt singurul care mă folosesc de acest curaj împotriva ta: îndărătul meu sunt lungi şiruri de oameni care caută aceeaşi onoare. Pregăteşte-te, aşa dar, dacă vrei, pentru un astfel de război» (II, 10).

Evident Titu-Liviu era mai mult literat şi mai puţin istoric. Deşi avea faţă de predecesorii săi o mare calitate: era independent, pe când înaintaşii scriseseră cu părtinire, după partid, — totuş el rămâne mai puţin istoric decât ceilalţi. Se încrede mai mult în litera vechilor analişti, deci e lipsit de critică. Confundă istoria cu oratoria, deci îi falsifică tonul. Ţine cu orice preţ să glorifice patria, deci e şi el parţial, din acest punct de vedere.

Dar opera lui Titu-Liviu rămâne o mare operă de morală. E poate cea mai morală din toată antichitatea romană. Onoarea, respectul legii, curajul, desinteresarea, iubirea de patrie, toate marile virtuţi şi toate exemplele frumoase, — nu-şi găsesc nicăeri o expresie mai înaltă ca în Titu-Liviu. Personagiile istoriei sunt transfigurate în opera lui şi devin nişte creaţiuni ideale ale moralei. El singur mărturiseşte undeva că cel mai important folos al istoriei este de a fi o lecţie de morală. Orator şi moralist în material istoric, iată ce este Titu-Liviu.

INSCRIPȚIE PE O PIATRĂ DELA EPIDAUR / de V. VOICULESCU

Amiaza de azur fierbinte cu ochi 'ncercuiţi de aur
A 'nmărmurit pământ şi mare sub o hipnoză de senin.
Ard limpezimile de lespezi ca nişte vetre de tezaur
De-alungul amforelor vremii cu guri spălate de venin.

Frânturi de zei sclipesc în lava singurătăţii îngropate
Şi peste umeri de milenii, sparţi de lăuntrice poveri
O' altă linişte 'şi înalţă din temelii, ca o cetate,
Ciclopeenele-i coloane tăiate'n blocuri de tăceri.

Impresurat de veşnicie, urc treptele la Epidaur...
Şi'n visul meu privesc acvea din fundul stinsului destin
Cum, singură rămasă vie în vastul marmorei coclaur,
Pe fruntea goală a luminii se'ncruntă umbra unui pin.

CREDINȚĂ / de ION PILLAT

Nu vreau să plângi pământul ce în luptă
N'ai ştiut să-l ţii cu moartea, nici părtaş
Să chiemi din Putna legendar arcaş
La bocet muieresc cu faţa suptă.

Ci te înalţ, privind moşia ruptă
Păstor proptit pe armă de ostaş.
Vezi sat cu sat, oraş după oraş,
Din turma ta duşmanul cum se 'nfruptă.

Nu rob plecat sub jug şi sub cătuşe
Prea bucuros că zile i-au rămas.
Nici funerară urnă cu cenuşe.

Plugarule, ce ieşi după furtună,
Te vreau tăcut şi dârz, cu sigur pas
Trăgând sub cer o brazdă ce adună.

O NOUĂ LITERATURĂ ROMANEASCA

de BASIL MUNTEANU

Actuala criză europeană a lovit România şi Românismul în mod sângeros. Se vorbeşte puţin de ce-am pierdut şi de ce suferim, dar nimeni nu uită. Sufletul românesc şi-a pierdut volubilitatea lui obicinuită, caracteristică, e drept, mai mult la orăşeni decât la ţărani. Sufletul românesc a învăţat să tacă. Avem nădejdea că această tăcere nu e tăcerea pasivităţii vegetative, ci tăcerea meditaţiei şi a reculegerii. Aşa cum odinioară necăjiţii noştri părinţi se retrăgeau în munţi, sufletul românesc s'a retras în adâncuri.

Ce se va fi petrecând în aceste adâncuri? O topire şi o făurire de valori fără îndoială, o inconştientă revizuire a noţiunilor mari. Ca în cataclismele terestre, se întâmplă astăzi, în sufletul românesc, sub ochii noştri cari nu ştiu să vadă, o vastă alunecare de planuri, cu numeroase consecinţe deocamdată oculte. Ţâşnesc isvoare noui. Se produc înălţări şi scufundări. Se pregătesc aşezările şi configuraţiile viitoare.

Mi se pare imposibil ca noţiunea de «literatură românească» să nu fie interesată în acest proces. E probabil că amintirea atâtor dramatice desbateri din ultimii douăzeci de ani rămâne vie în conştiinţa unanimă şi că formează unul din elementele determinante ale atitudinilor de mâine.

Problema desbătută în ultimii douăzeci de ani, era problema caracteristică oricărei Renaşteri, adică o problemă de definiţie specifică şi teoretică: ce suntem? ce este, sau trebuie să fie, literatura românească? Inainte de a se răspunde la aceste întrebări prin acte, adică prin creaţii, li se răspundea prin idei şi ideologii. Fiindcă aşa se petrec lucrurile totdeauna în vâltoarea răspântiilor de epoci: desbaterea precede realizarea, programul precede creaţia. Intelectul, făuritor de idei şi de prefiguraţii, e totdeauna mai activ şi mai grăbit decât sufletul creator. Inainte de a deveni creatoare, ideile suferă o lungă incubaţie în inconştient. Ele vor germina acolo încet, departe de lumina raţiunii.

Vom recolta mâine ceeace-am semănat de douăzeci de ani încoace şi ceeace evenimentele seamănă astăzi în noi. Vom recolta o literatură românească nouă. O literatură fără etichetă şi patentă românească vizibilă de la o poştă, dar românească prin fatalităţile adânci şi autentice ale sufletului nostru.

Intr'un cuvânt, o literatură de *stil* românesc. Dialectica programatică şi naţională, precum şi vechile categorii pur raţionale — istorice, sociale sau chiar politice — generatoare de retorică, de pitoresc şi de modă, vor pluti mai departe, pe apele stătute ale discuţiilor de societate sau de gazetă. Dar prestigiul lor literar va fi mort şi calitatea lor de „date" ale inspiraţiei, compromisă. Cu mai puţină dialectică lucidă şi sub aparenţe mai puţin programatice, literatura noastră va fi mai românească.

Şi va fi foarte bine aşa. O literatură de adânci fatalităţi româneşti, nu de aparente afirmaţii şi evazive terminologii. Conflictul dintre modernism şi tradiţie îşi va fi pierdut sensul, dar îşi va fi îndeplinit misiunea lui de ferment. Va rămâne doar expresia *stilului* românesc, pe care Lucian Blaga, unul din marii gânditori ai Europei de azi, a încercat să-l configureze şi să-l prefigureze profetic.

Trăim poate, în aparenta stagnaţie a sufletului românesc, zilele decizive ale spiritualităţii de mâine, ce se plămădeşte tainic dincolo de raţiune.

ROMÂNII, POPORUL TRADIȚIEI IMPERIALE

de DAN BOTTA

Conștiința istorică a unui popor, sentimentul misiunii sale în lume, aceștia sunt factorii de cari depinde mărirea sau căderea lui.

Istoria se naște doar în spiritul acelora cari pot intui din miile de forme pe care istoricii le pun în lumină, marile linii ale conștiinței istorice.

Ele par a se naște, solare, din însăși confuzia începuturilor.

Conștiința istorică a poporului român se identifică la început cu conștiința thracică.

Popor de păstori aciuat în nenumărate cuiburi de munte, din Carpații nordici până în Pind, cunoscând acolo, în spațiile pline de geniul munților, între asprimile pietrei, în bătaia marilor vânturi, viața ca o luptă și ca un șir dureros de încercări, Thracii și-au făurit cel mai eroic suflet din câte a cunoscut antichitatea.

In marile evenimente ale naturii, ei au descifrat din toți barbarii lumii, unicitatea și solidaritatea lumii. Prezența în lumea întreagă a unui singur Zeu, pe care popoarele lor l-au numit cu nume diferite: Zalmoxis sau Gebeleizis sau Bacchos.

Acest popor al Thracilor, pe care viața sa pastorală de continuă rătăcire îl supunea unei osmoze continui, firește și cu națiunile de origine celtică sau illyră, în prezență pe vastul teritoriu pe care l-am desemnat, era împărțit însă după locul de munte, după cuibul de care depindea — în așa zise nenumărate popoare.

Transhumanța lor, concepția lor de libertate pastorală nu le permitea să fundeze un stat, o națiune, în accepția modernă. A fost aceasta un blestem, partea de damnație, de pedeapsă cu care a fost încercat acest popor dăruit cu atâtea daruri. Herodot însuși remarcase aceasta: Dacă ar avea un singur domn și ar fi uniți între dânșii, ar fi de neînvins și, așa cred eu, cei mai puternici dintre toate popoarele...

Cel dintâi thrac care a exprimat și ideia imperială și geniul națiunii sale a fost Alexandru Macedonul.

Oricine a trecut îngândurat peste istoria marilor sale fapte a deslușit în acest thrac de sânge, cu lustru de cultură hellenică, tot ce face complexul de mari virtuți, al sufletului thracic: spirit eroic, dreptate și jertfă.

Ironia destinului său e aceea de a fi făurit un imperiu nu pe seama poporului său, ci pe seama națiunii hellenice.

Spiritul de libertate al thracului care este un corolar al idealismului său, în virtutea căruia omul e conceput ca un om-valoare, cu potențe cari pot fi infinite și nu ca un om-cantitate, ca un simplu element al turmei — s'a refuzat ideii monarhice, pe care o întruchipa Alexandru.

Sufletul thracic e capabil de a crea un Imperiu, dar e incapabil de a i se supune.

Destinul lui Alexandru evocă straniu pe acela al atâtor mari Români cari au făurit un Imperiu — fie el și spiritual, căci și acela manifestă uneori până la paroxism o *cupido imperandi* — și cari au fost împinși să creeze pe seama altor nații ceea ce ar fi fost atât de prielnic nației lor. E destinul Corvinilor, al lui Nicolae Valahul, primatul Ungariei, al lui Petru Movilă, al lui Antioh Cantemir...

Evenimentul care imprimă Thracilor spiritul de supunere, pe care ei îl vor transforma cu încetul în acela de dominație a fost cucerirea romană.

Această operă care implica și o transformare a mentalității thracice a durat trei veacuri, între întâile legiuni ale lui Mariu cari descind pe tărâmul illyric și victoriile lui Aurelian.

Opera lui Traian nu este decât un episod al acestor mari lupte și ea nu ar fi fost posibilă dacă osmoza tracică — prin rătăcirea continuă a păstorilor din Carpații dacici până la Marea Egee sau la Pontul supus dominației romane n'ar fi continuat și după cucerirea peninsulei.

Acela care a implântat puternic ideia imperială în inima Thraciei, a fost Traian. Prin marea sa autoritate, prin victoriile sale fulgerătoare, prin dreptatea sa omul acesta își merită deplin divinitatea — poate întâia divinitate pe care Thracia o acorda unui om. Mărturiile ei sunt încă vii pe întinsul românesc.

Romanitatea Thraciei prospera însă și prin acele infinite mulțimi — infinita copia — de coloni romani din toate părțile lumii, dar mai vârtos din Italia (în care populația se rărea atât de mult că împărații se văzură nevoiți să pună stavilă acestui mare exod), și mai ales prin secătuirea continuă a Thracilor.

Una din marile drame ale acestui popor se petrece în circurile Romei — gladiatori în luptă de exterminație, între ei sau cu fiare sălbatice, creștini apoi, murind pentru credința lor, sub ochii abjecți ai plebei romane — ei mărturiseau și aici ceea ce am definit ca geniu al acestui popor.

Actul de naștere al poporului român nu este așa dar numai cel săpat pe Columna Traiană ci el se poate desluși oriunde în cursul acestor veacuri se întâmplă conflictul necesar dintre setea cu totul practică de Imperiu a Romanilor și simțul lor infailibil al realității, cu acest popor de visionari, de eroi și de poeți care a fost poporul tracic.

Romanitatea thracică se întindea acum dela Carpații nordici până la Marea egeică. In pofida numelor pe cari le poartă și cari sună atât de thracic, pe inscripții datând din veacul al șaselea chiar, Thracii aceștia au pierdut orice conștiință etnică.

Ei își spun Romani, ceea ce pronunțat de ei, cu o particularitate specifică graiului lor primitiv — sună Români.

Părăsirea Daciei de către Imperiu, sub presiunea invaziei Goților a avut drept urmare confirmarea romanității, la dreapta Dunării. Ea implica în același timp redarea caracterului anarhic de cuib de munte, vieții pastorale din Dacia Traiană.

Păstorii aceia înșiși cari n'au putut pleca cu multa lume romană la Miazăzi s'au retras probabil în depresiunile cele mai adăpostite ale Carpaților, în așa numitele țări, departe de pasul de munte pe unde trecea Gotul — în Câmpulung în Vrancea, în Tara Oltului, în Maramureș...

In forme de viață specific thracice, ei se manifestă totuși ca romani.

Când domnia barbarului capătă stabilitate, cum se întâmplă decenii și decenii în șir, ei își duc turmele la iernatic pe malul Pontului sau al Egeei Romane. Osmoza pe care o putem numi românească, continuă...

Impărații romani de origine thracică își simt fără preget îndemnul de a cuprinde Dacia. Figura de ctitor a lui Traian îi fascina. Ei construesc pe malul dacic al Dunării castre, turnuri, aduc legiuni cari să asigure transhumanța pastorală și liniștea de către barbari. In panegiricul împăratului Constanțiu, thrac romanizat, Dacia, se spune, a fost reluată: *Dacia restituta*. Impăratul Constantin aruncă un nou pod peste Dunăre, la Celeiu. Ce garanții mai puternice pentru unitatea românească?

Să nu pierdem din vedere, însă: *marea viață istorică a Românilor e la Miazăzi.* Intreaga Romanitate thracică sunt ei înșiși. Un șir incomparabil de generali ai Imperiului vor eși din Thracia fecundă în eroi: Aetius, învingătorul Hunilor, Belizarius însuși, care poartă încă un nume thracic, împărați ca Diocletian, Constanțiu-Chlorul, Constantin cel Mare, Leo I, Anastasiu și Justinian — spre a numi doar pe cei mai mari... Ideia thracică se confundă cu ideia romană. Thracii sunt, în Imperiu, promotorii geniului creștin.

Se poate spune într'adevăr că triumful creștinismului în lume a fost asigurat de Thraci — credincioșii străvechi al Dumnezeului unic. Și noua religie a fost mărturisită, cu o înverșunare fără seamăn, de marele număr de sfinți și de martiri, originari din Thracia.

Se poate crede că Impăratul Constantin, mutând fasciile romane, Senatul și însemnele legiunilor în Noua Romă, a ținut nu numai să întărească situația strategică a Imperiului anarhizat de barbari, ci să le implânte în inima Patriei sale, esențial creștine.

Prin actul lui Constantin, Roma veche era abolită, Italia devenea o provincie periferică a lumii romane și misiunea imperială revenea întreagă romanității orientale.

Istoria medievală a Românilor, cei o mie de ani de romanitate, căutată cu ardoare la stânga Dunării, sunt aici. Nici o enigmă, nici un miracol, ci desfășurarea normală a unui mare destin.

Românii, afirm, sunt singurii moștenitori ai ideii imperiale romane, cum tot ei, au fost în cursul evului de mijloc, deținătorii ei.

Romanitatea occidentală n'a cunoscut, în formele ei de stat, decât feudalitatea de natură barbară anti-romană. Regalitățile occidentale sunt, fără excepție, creațiuni papale. Ele n'au realitatea mistică a ideii romane: transmisiunea imperiului. Imperiul Roman de apus nu poate fi considerat, în lumina tradiției, decât ca o grosolană uzurpare, o copie executată de un barbar frânc, a marei creațiuni romane.

Intreaga autoritate imperială, prestigiul august al Romei s'a transmis fără întrerupere împăraților dela Răsărit. Chiar când acest imperiu a înveșmântat prestigioase forme de cultură hellenică, împăratul lui nu s'au considerat altceva decât un soldat al misiunii romane, un βασιλεὺς Ρωμαίων, un împărat al Romanilor. Ideia imperială e relativă la Români.

Ei continuă a da Imperiului soldați și împărați. Phocas e originar din Thracia, Cantacuzinii sunt thraci, împărații Macedoneni sunt thraci. Profesorul Murnu a demonstrat de curând originea românească a celor trei împărați cavaleri cari au fost Comnenii...

Intinderea Romanității orientale, reduse parțial de cuceririle culturii grecești, — firește, nu la sate — a suferit în acest răstimp o puternică presiune barbară. Slavii și mai ales Bulgarii constituiți într'un imperiu de model roman au determinat în secolul al VIII-lea două exoduri ale Romanității — una peste Dunăre în Dacia Traiană și cealaltă, în Thessalia.

Atunci se constitue în regiuni familiare acestei națiuni de păstori diversele Vlahii, între cari cea din Thessalia, Vlahia Mare, a cunoscut sub ducii ei, o puternică viață autonomă...

Când însă, după distrugerea Bulgariei Imperiul pare a nu mai servi ideia romană, când în numele ei, Romanitatea se simte oprimată, iată că se ridică, viforos brațul Asanizilor.

Românii din Hem își iau asupră-le ideia imperială. In patetica lor indignare, în actele lor în care străbate viziunea ca și simțul imperial, e ceva care evocă direct acțiunea lui Horia. Horia e prefigurat aci în acești Români cari știu să-și cucerească dreptatea pe care n'au aflat-o la Impăratul.

Coroana de aur a Imperiului pe care Petru și-o așează pe frunte aruncă nu știu ce nimb de victorie pe figura aceluia pe care poporul lui l-a recunoscut în versul:

Pân' a fost Horia 'mpărat! *.

TRAIAN ÎMPĂRATUL CONSACRĂ PODUL SĂU DE PESTE DUNĂRE

Relief din Columna Traiană

* Aceste cuvinte au fost rostite la radio în Decemvrie 1937. Ceeace ele făuriau — o nouă viziune a istoriei Românilor — a început acum să prindă consistență prin reviste...

Pe urmele pașilor noștri s'a desvoltat chiar o stranie floră. Tot așa cum, — sunt puțini ani de atunci, — viziunea mistică a frumuseții românești, deslegată de noi din apele materne ale Thraciei, a cunoscut pe lângă marele public, sub numele bizar de teoria *mioritică* (dela frumosul cuvânt românesc, *mioriță, mioară*), o favoare excepțională.

Istoricii literari vor avea să desbată fenomenul acestei teorii înfățișate lumii sub forma unor opuri de dificilă doxă germanică și pe care literatorii, cari i-au făcut faima, au impus-o cu argumente extrase tot din modestele noastre lucrări.

Pe timpul când cuvintele acestea s'au rostit, Românii treceau printr'o epocă de mari melancolii. Incheiam în acest timp, cu o lună mai târziu, un alt cuvânt rostit la radio asupra aceleiași teme:

«Azi, când unul din visurile cari condiționau Imperiul — Unirea — s'a împlinit, nu știu ce tristețe ne cuprinde. Pare că nu avem alt ideal. Incercăm formule cari ne arată, cum spun oamenii de drept, ca o *națiune complet satisfăcută*. Să fremătăm la aceste cuvinte. Avem multe doruri de împlinit!»

De atunci peste poporul nostru s'a abătut brațul Necesității. Lipsa unor mari idealuri ne-a pierdut. Când prin jertfele pe cari le vom face, poporul românesc din Dacia Traiană se va uni iarăși sub un acelaș sceptru, în zarea patriei noastre va scânteia — să credem — cu o mie de cupole de aur, Roma lui Constantin cel Mare.

FENOMENUL UNGURESC VAZUT DE POEȚII UNGURI

Viziunea de existențialitate a popoarelor se resfrânge în cântecele lor, se exprimă cu maximum de putere în operele de geniu ale poeților lor. Poeții sunt în deobște spiritele insulare ale unei națiuni. Contemplația lor priveghează orizontul existenții din înălțimi de turn de fildeș. La poalele acestui turn de fildeș, e murmurul realității, massa mulțimii, a vulgului orb, nepăsător și ignorant.

Am încercat să lămurim în aceste rânduri cum cântă inspirații cântăreți ai Muzei ungare destinul dunărean al semințiilor lui Arpád asiaticul. Cum descifrează oare poeții zodiacul așezărilor unguresți, în răscrucea popoarelor latine, slave și germanice, înconjurătoare? Care este sensul pe care viziunea lor îl acordă peregrinărilor unei hoarde desprinse din matcă și pornite peste Volga, peste Don, cu popas trecător prin meleagurile caucaziene, ca să-și ridice apoi taberele în Etelkiuzul dintre Bug, Nistru, Prut și Siret, de unde în căutare de prăzi noui și bogate a migrat spre Nord, în a doua jumătate a veacului al nouălea, și trecând prin pasul carpatic Verecskey, a coborît cu undele Tisei în pusta panonică?

Să dăm deci ascultare glasului lui Ady Endre, cel mai mare poet al Ungariei moderne, luceafăr sălăjan, care cu Eriul dela Mețentiu a pornit dârz spre sfântul Ocean al liricei nemuririi; căci el, Ady, și-a ațâțat versurile din însăși cea mai adâncă și mai semeață inimă ungurească, în sângele lui simțind clocotul complex al sorții neamului căruia îi aparținea.

Una dintre marile și însemnatele lui poeme este «Strămoșul Káian», în care-și condensează reflecțiile despre tot ce simțea și gândea, relevându-și lupta cu viața, dragostea, ura, dorul și resemnarea și toate tainele ființei sale de fiu al maghiarimii.

E o compoziție vizionară această poemă, în care Káian, figură de strămoș, benchetuiește cu strănepotul poet. Dar Káian e numai demon, plăsmuire de febră și vis, sosit din Răsărit, — accentuarea Răsăritului însă aici e cu deosebire semnificativă; viziunea e floarea nostalgică a Orientului asiatic:

In zorii rimelor străvechi, aprinse,
Din răsărit veni, împurpurat,
Pe-un aprig roib gonind, cu chef și chiot:
Strămoșul Káian, zdrăngănind din liră
Și lângă mine-apoi s'a așezat.

Apoi urmează constatând:

Pierdută-a Orientului legendă
Ne e prezentul sterp și blestemat.

Iar mai departe:

Țărâna meu, Stăpâne, e maghiară.
Sleită, stearpă.

Conchizând cu reflecția:

Și ce folos e omul de-i Maghiar?
Eu sunt stăpâne, slugă sărântoacă,
Nebun zdrențos, tocit, uzat, pribeag.

La sfârșitul poemei, când strămoșu demoniac dispare: «năzdrăvan, cu roibu 'n goană, vechi cântece păgâne, în crepuscul și 'n vâlvătăi de vânturi sucrând», drumul lui Káian tot din Răsărit pornește, ca să gonească mereu spre Apus, — așa după cum semințiile au venit dinspre soarele-răsare asiatic, spre soarele-apune european...

Altădată, ca în strofele: «Pe țărmul Tisei», sufletul poetului purces din Răsărit, dinspre malurile Gangelui, se întreabă mâhnit și îndurerat, adresându-se în acelaș timp lucrurilor și peisajiilor specifice țării Tisei:

O chiote, puțuri, vânturi, măciucă,
Pustă, mâini aspre, mori triste, topoare
Și voi, amare sărutări, — o, spuneți
La marginea Tisei ce caut eu oare?

Da: Ady n'a văzut prea mare fericire în patria europeană a maghiarimei, de-aceea înstruna ieremiade nostalgice după meleagurile asiatice, plângându-le ca pe un paradis pierdut.

Dar reflecția «și ce folos e omul de-i Maghiar?» i-a cauzat lui Ady multe atacuri și supărări. Vanitatea ungurească nu putea decât să fie jignită, mai ales că nu era deprinsă decât cu măguliri, întru cât poeții vechi scriau despre Patrie și despre Neam doar cu surle de laudă și cădelnițí tămâietoare.

Reflecția însă mult probabil își are sursa în jalea și durerea ce-o simte poetul unei națiuni mici și sărace, văzându-se redus în comparație cu alte națiuni mari și bogate, cu posibilități multiple și mai îndestulătoare de existență, de viață confortabilă.

Tot din această părere se inspiră versurile din poemul «Destăinuirea Dunării», pe care, pentru exemplificarea afirmațiunilor, o cităm în întregime:

Vicleana vulpe, Dunărea bătrână
Că taine-ascunde 'n valuri am aflat,
Nepăsătoarea Europă despre
Cari niciodată nu a mai visat
De când trecu al peșterilor leat.

Eu, hămesit de-a valurilor taină
A Dunării răcori le-am jăcmănit.
Prin țara mea i-i unda cam șireată,
Minuni de zbucium jalnic a zărit.
De-odat' de clevet i s'a năzărit.

Mahmură apa 'n fapt de primăvară
Mâhnita-i taină mi-o mărturisea.
In chiot se zbătea vuindu-și snoava,
Dispreț spre Budapesta azvârlea
Și melodii ironice doinea.

Pe-a Margaretei insulă vestită
Imi pare-am stat de vorbă amândoi,
(Și-acuma-mi bate inima cu teamă,
Târziu-mi vers nu poate fi vioi.
Așa-i moșnege Istru, râu greoi?)

Și Dunărea curgea domoală, gravă,
Sglobiul chef în gât i s'a sleit.
Părea un geniu afumat și sumbru,
In ochi să mă privească n'a 'ndrăsnit,
Dar eu spovada 'ntr'una i-am zorît.

Eh, Istrule, măi bețivan cumătru,
De când pe-aceste țărmuri curgi mereu
Rostogolind, vai, umbre reci, cărunte
Tot ce-ai văzut, oricât ar fi de greu,
Mi-o spune făr' ocol, s'o știu și eu.

Vremi vitrege au fost in veci pe-aici?
Păcate-amare, vaiet veștejit,
Plâns crud și zbucium, trudă și scrâșnire?
Pe malurile tale n'au trăit
Popoare tari, cu suflet fericit?

Și Dunărea îmi povestea cernită:
Blestemul, ce-l simțim, e-adevărat
Și-adevărat e totul ce ne doare;
De când ea cursul și l-a despicat
Popoare fericite n'a veghiat.

Pe unde curge numai sărăcie-i
Și-s spini de-ofture 'n searbădul pământ,
Meschine neamuri, oameni fără vlagă,
Sunt sdruncinări de râvnă, de avânt
Și nopțile sunt seci, ca de mormânt.

„La fel a fost și-a fi, c'așa-i destinul"
Vuia din valuri apa răgușit.
Și printre țărișoarele 'ntristate
Zădărnicia s'a întins cumplit.
Și Dunărea din preajmă-mi a fugit.

Iată așa dar, în poema de mai sus, condensată întreaga părere amară a lui Ady, despre poporul dunărean arpádian în comparație cu marile națiuni imperiale din Europa.

Ca o consecință firească, sufletul idealist al poetului nu putea decât să viseze o înfrățire a tuturor popoarelor dunărene, cari să-și găsească punțile de aur mediatoare a intereselor lor, pentru ca astfel unite printr'o colaborare cultural-economică, poate și politică (?), să prezinte un bloc măreț și puternic de rezistență contra vitregiilor istoriei. Cu astfel de gânduri, Ady a scris prin urmare «Cântecul iacobinului maghiar», din care cităm:

Putem să ne-așteptăm la vre-un bine
Ne întrebăm in fiecare ceas,
S'a deștepta vre-odată Babilonul
Popoarelor cu slugăresc obraz?

Din mii de 'ndemnuri, doruri amorțite
De ce nu crește-o forță însfârșit?
Doar toți Maghiarii, Slavii și Românii
Aceleași chinuri au de pătimit.

De mii de ani avem acelaș geamăt
Și-acelaș trist și rușinos temei.
Dece nu ne 'ntâlnim deci într'un chiot
Pe-aceiaș baricadă de idei?

Cu Dunărea la fel murmură Oltul
Un cântec greu, tăcut și funerar.
In patria lui Arpád vai de-acela
Care nu-i domn, oprimător, tâlhar.

Când ne-om întinde prietenească mână
Și pronunța-vom graiul nost' de foc,
Noi, subjugații, oropsiții, bieții:
Popoare dunărene la un loc?

Și încă o întrebare dintr'o altă strofă:

«Când s'o trezi și conștiința 'n noi?»

Cântecele lui Ady au fost vehement atacate de unii, cu atât mai lăudate însă de alții. Și deși dela moartea poetului s'au împlinit deja mai bine de douăzeci de ani, și azi mai dăinuesc adversități împotriva glasului cutremurător, ce-a cântat, ca nimeni altul, sufletul, inima și destinul maghiar.

Poetul doarme somnul țărânei, dar cântecele lui strălucesc în gloria nemuririi, — strălucesc și îmbujorează poeții nepoții. Și iată cum cântă geniul lui József Attila, mândria tinerei generații de azi a Ungariei, în poema «La Dunăre»:

Cumană a fost mama mea, iar tata
De neam român, sau poate că săcui.
In gura mamei dulce-a fost mâncarea,
Iar adevărul tatii: drept și grui.
Când eu mă mișc se 'mbrățișează dânșii
Și uneori mă întristez, pălesc —
E trecerea. Din asta sunt. «Vedea-vei
Când nu vom mai fi noi...» — mă agrăiesc.

Mă agrăiesc, a lor că mi-e ființa,
Și-așa mă întăresc în slăbiciuni,
Și știu că-s mai de preț decât mulțimea,
Că-s măduvă de oase de străbuni —
Sunt chiar Străbunul, ce 'n urmași se pierde:
In tată, 'n mamă fericit trăiesc
Și-apoi și ei se 'mbucățesc în două,
Și aprig eu in Unul mă 'nmulțesc!

Sunt lumea — tot ce-a fost, ce e; și-s lupta
O, între generații și fârtați.
Morți, descălecătorii 'nving prin mine
Și plâng de chinul celor subjugați.
Da: Arpád, Zalán, Werböczi și Dózsa
Tătari, Români, Turci, Sârbi stau vălmășag
In sufletu-mi trecutului datornic
[illegible] Domol — Maghiare drag.

„Vreau să muncesc, că e destulă luptă
Trecutul să-l mărturisesc silit.
Pe Dunăre, ce-i eri și azi și mâine,
Lin, curge val în val împletecit.
Răsboiul care-l duseră strămoșii
Se stinge 'n amintire, trist, blajin —
Să ne 'mbunăm durerile comune:
E lucrul nost'; și nu e prea puțin. —

In zadar spiritul poetului arborează steagul alb al înfrățirii și al păcii, spiritele sure ale vulgului nu-l observă nu-l văd; nici nu încearcă să-și înalțe privirea spre turnul său din azur.

Nici glasul lui Ady, nici al lui József Attila, nici al altora n'a fost ascultat. Atitudinea șovină a adversarilor poetului, nu putea tolera oglinda adevărului ce i se punea în față și care le vorbea astfel: — iată, noi seminții asiatice, nici după o mie de ani nu ne putem adapta cu solul dunărean, cu civilizația europeană. La marginea Tisei ce căutăm noi oare? Valurile Dunării sunt pașnice și domoale, în timp ce noi, cu temperamentul nostru ancestral, asiatic, le turburăm cu sânge de orgoliu și ură, jertfit de sabia noastră ridicată dușmănos împotriva neamurilor viețuitoare în jurul nostru. Suntem un popor becisnic, cu poftă nebună de impilatori, de jefuitori ai bunurilor altora. Dreptatea noastră nu-i dreptatea umanității. Și până când nu ne vom trudi cu înverșunare să ne lepădăm de aceste balasturi haine, nu putem pretinde nimic pe seama noastră în numele sfânt și etern al adevărului. Nu, noi mănunchiul acesta de stăpânitori ai pustei pannonice, încă nu ne putem mândri cu creștinătatea regelui Ștefan cel Sfânt, apa botezului pe noi încă nu ne-a purificat și nu ne-a îmblânzit; sufletul și inima noastră e încă nălucă păgână arpadiană. O, nație maghiară, dar până când, până când vei fi sâmbure de discordie, zălud, sălbatic, în această minunată, civilizată Europă, aici în basinul dunărean, în acest câmp al fertilității, unde noi Maghiarii în loc de spic prețios de grâu, nu suntem decât hădă și nefolositoare neghină?!...

Așa vorbește oglinda adevărului, pe care poetul o ține neamului său în față; și poetul plânge, că neamul său e orb, e surd, meschin și ignorant — și în loc să-și descrețească năprasnica sălbatică de sub sprâncene și să-și topească ura în surâs roditor de pace, neamul orgolios și neîmblânzit apucă oglinda de vrajă a poetului și călcând-o în picioare o sfarmă în țăndări...

Costa CAREI

PE DEALUL FELEACULUI

Pe dealul Feleacului
Trece umbra Iancului
Cu durerea veacului.

Lăcrămează mamele
Negre sunt năframele
Codru'și frânge ramele.

S'au cernit cuvintele
Cresc spre cer mormintele
Rămân osemintele.

Tristă-i apa zorilor
Plânsetul viorilor
Vinețeala norilor.

Liniște și modru nu-i
Arsă-i mana rodului,
Ruptă-i frunza codrului.

Dar pe zarea plaiului
Crește umbra Craiului,
Trece duhul Iancului!

Vlaicu BÂRNA

VINA NOASTRĂ A TUTUROR...

In momentele de față, dacă există ceva real și permanent în sufletele tuturor, acel ceva este un penibil *sentiment de vină*. Sentimentul de vină străbate conștiințele ca un crivăț. Evenimentele politice și sociale din vara anului 1940, au născut, la noi, o curioasă formă a vieții colective. E curioasă pentrucă cea mai puternică notă a conștiinței colective este tocmai acest sentiment de vină. Acest sentiment e o atmosferă, un peisaj necesar vieții și tocmai din acest motiv nu poate scăpa nimeni de el afară de cei care sufăr de o accentuată miopie a conștiinței. Căci sentimentul de vină nu este numai ceva etic *necesar*, dar este, în aceeași măsură și real. El își resfrânge bazele sale reale în diferite forme, pentru fiecare generație, pentru fiecare clasă socială, pentru fiecare individ...

Să vedem de unde pornește acest sentiment de vină la tânăra generație de intelectuali. Incepem cu această formă a sa, nu fiindcă este cea mai importantă, ci fiindcă este cea mai puțin cunoscută și de ea caută să scape cei mai mulți.

Acest sentiment pornește din contemplarea peisagiului cultural european dela răsboiul mondial încoace. Străbătând acest peisaj, nu arareori apăreau la noi tineri cu o înfățișare foarte curioasă. Ei apăreau, în câmpul vieții noastre spirituale, ca niște fluturi speriați: alergau până la extenuare să găsească un reazem sigur. Acești tineri căutau ceva: un rost, un sens, o direcțiune a vieții lor. In ultima analiză căutau o liniște a sufletelor lor. La rare popoare și în rare epoci, s'a găsit o fază asemănătoare de criză a *ființei* ca cea care a trăit la noi, începând chiar cu două decenii înainte. Putem spune, că generația tânără românească a suferit de această criză la o maximă tensiune. Incoerențele, tristețile, mari uneori, disperările, sensațiile de desființare și moarte manifestate la noi erau rezultatele firești ale unei crize de ființă.

Ce înseamnă această criză de ființă și de unde vine ea? Criza de ființă înseamnă lipsa unei perspective, a unui sens înăuntrul unei vieți etnico-spirituale. In astfel de faze viața spirituală nu este atât de puternică ca să-și stabilească o structură stabilă, o erarhie de valori, să ridice o ideie la prestigiu regal. Inăuntrul vieții individuale, criza de ființă înseamnă neputința spiritului de a urzi idei, care să servească de chiag tuturor gesturilor spirituale.

De multe ori criza de ființă apare dintr'o sărăcie a conștiinței, adică dintr'o neputință a conștiinței de a înjgheba, pe bază de valori, o axă existențială a ființei. In cazul nostru nu poate fi vorba de așa ceva. Aceasta, pentrucă, la noi, conștiința prezintă un aspect tocmai invers. In loc să se vorbească de o sărăcie, la noi, se poate vorbi de o *hipertrofie* a conținutului conștiinței. Nu putem spune că generația tânără a fost din seamă afară de cultă, ceeace ar părea să reiasă din termenul de hipertrofie a conținutului de conștiință. Putem spune însă, că acest conținut era pornit spre dărâmare, tocmai din cauză că lipseau mijloace de a putea fi cuprins și mai ales prelucrat. Numai în acest sens, hipertrofia conținutului de conștiință este un aspect al crizei de ființă, adică, un fenomen care duce la desorientare, la incoerență, lipsa de sens și unitate.

Tot pe acest drum pornind, criza de ființă are o axeologie cu mult mai profundă. Ea constă într'o acțiune, nu într'un dat. Vina este că nu s'a lucrat *sistematic*. Ce înseamnă a se lucra sistematic? Sistematic înseamnă a se fi lucrat astfel, încât să se construiască unitatea ființei, nu să se perenizeze în criză.

Generația tânără s'a grăbit într'un chip îngrozitor. S'a grăbit să-și formeze o unitate, să-și clădească ființa, legând totul numai de cercurile superioare ale spiritului. Cine nu a simțit, la fiecare pas, cum generația tânără *serioasă*, nu încearcă să-și găsească un sens dincolo de orice contingențe și realități locale? Cine n'a auzit vorbindu-se de: gândirea pură, plăcerea de a gândi, poezie pură, iar pe alt plan, de umanitate, desrobirea spiritului etc... Fără îndoială, în ultima ei fază, ființa unui individ, sau a unei comunități spirituale, își poate găsi perspective, sensuri, și chiar axă existențială în astfel de idei. Aceste idei sunt însă de sfârșit și de ele nu se poate lega decât după o prealabilă construcție pe idei elementare. Incercând să lege întreaga viață spirituală de aceste idei, generația tânără și-a clădit, în chipul cel mai curios, ființa sub forma unei grădini *suspendate*: fără sentimentul certitudinii.

Evenimentele istoriei actuale au sguduit din temelie realități, pe care crezându-le eterne, grija existenței lor nici nu ne-a trecut prin gând. Aceste evenimente au pus la încercare tocmai acea parte a ființei pe care trebuia să se clădească realitățile de bază ale existenței. Aceste realități sunt formate de ideile de *etnic, de grup*, de solidaritate de grup, de patrie... In jurul acestor realități trebuia strânse gândurile și sentimentele; prin ele trebuia căutate sensurile și în ele trebuia găsită unitatea ființei. Numai de aici se poate păși mai departe. N'am făcut-o însă, și ne dăm seama tocmai acum când aceste realități și idei sunt în criză. Dece n'am făcut-o? Aici se întâlnește vina generației tinere de intelectuali cu vina altor generații și altor clase. O vină cu mult mai mare.

Zevedeiu BARBU

TESTAMENTUL LUI BARNUȚIU

In ziua de 16 Mai 1863, la 15 ani dela marea adunare românească de pe Câmpia Libertății, lângă hotarul județului Sălaj, pe valea Almașului, Simion Bărnuțiu a închis pe vecie ochii săi cari au văzut peste veacuri.

Cunoscut ca purtător de cuvânt și animatorul unei mișcări protestatoare ardelenești, ca exponent politic al unei națiuni asuprite, Bărnuțiu a imprimat vieții românești, din cea de a doua jumătate a secolului trecut, pecetea spiritualității sale.

Semnificația personalității și operei acestui mare gânditor politic constă în faptul că el a concretizat într'un sistem de doctrină durerile și aspirațiunile încă nelămurite pe deplin ale Ardealului robit. A strâns toate argumentele de drept natural și de istoricism juridic, care pledau în interesul Românilor oprimați și a făcut cei dintâi pași pentru desbaterea publică, pe temeiu de drept, a cauzei noastre, îngropate în arhivele Curții Imperiale dela Viena.

Bărnuțiu a fost un naționalist radical. El milita pentru supremația elementului etnic național în administrarea obștei și pentru toleranța naționalităților conlocuitoare. Intransigența și radicalismul său național sunt manifestate limpede în teza lui, enunțată ca principiu fundamental de stat în tratatul despre «Dreptul Ginților»: «Românii au dreptul nediscutat să dea afară pe străinii, de peste tot, dacă își cred propriile lor interese împiedicate prin ei».

In proclamația lui revoluționară din 24 Martie 1848, Bărnuțiu reluând ideea dominantă din Suplex libellus Valachorum cere să nu se mai îngăduie rușinea de a se lăsa ca afacerile Transilvaniei să se judece mereu «de nobis sine nobis». «Noi nu vom fi niciodată robii Ungurului și ai Sasului», a spus Bărnuțiu, în numele poporului gata de luptă, și a spus-o ca exponent al acestui popor, pentru toate timpurile și împrejurările.

Bărnuțiu a susținut principiile reformei agrare și ale plafonului de proprietate. El a fost inițiatorul războiului sfânt pentru pământ «bellum sacrum agrarium», care s'a soldat cu reformele revoluționare de mai târziu.

In discursul dela Blaj, care este carta libertăților Ardealului, ce se lupta pentru independența sa politică, marele revoluționar a rostit între altele celebrul legat testamentar, pentru generațiile viitoare:

«Țineți cu poporul, ca să nu rătăciți, pentru că poporul nu se abate dela natură, nici nu-l trag, așa ușor, de partea lor străinii, cum îi trag pe unii din celelalte clase, care urlă împreună cu lupii și sfâșie poporul dimpreună cu aceștia: nu vă abateți dela cauza națională, de frica luptei; când vi se va părea lupta cu neputință, când greutățile se vor ridica asupra voastră, ca valurile mării turbate asupra unei corăbii, când Domnitorul întunericului va deslega pe toți necurații și-i va trimite ca să rupă legăturile frăției voastre și să vă abată dela cauza și iubirea ginței voastre, spre idoli străini, aduceți-vă aminte cu câtă insuflețire și bărbăție s'au luptat străbunii noștri pentru existența și onoarea Națiunii».

Simion Bărnuțiu este o uriașă figură a patrimoniului nostru politic din veacul al XIX-lea.

Opera lui cea mai de seamă, opera orală, care a realizat pe plan social revoluția dela 1848 în Ardeal și pe plan eminamente didactic, școala bărnuțiană din Moldova, s'a pierdut. Această operă de o virulență excepțională, în care fanaticul tribun îndrăgostit de neamul său și-a cheltuit geniul, nu poate fi reconstituită.

Chiar opera scrisă a lui Bărnuțiu — afară de câteva excepții — spre rușinea generației noastre și a celei care ne-a precedat, zace și astăzi în manuscripte. Aceste manuscripte își așteaptă, de opt decenii, editarea.

Păstrate mult timp în arhiva familiară dela Bădăcin, a domnului Iuliu Maniu, aceste manuscripte au fost donate, de curând, Academiei Române.

Printre ele s'a aflat și conceptul de testament, scris de Bărnuțiu în anul morții lui, pe care-l reproducem în întregime mai jos:

«Eu Simion Bărnuțiu, fac testament nou, în numele Tatălui și a Fiului și a Spiritului Sfânt.

«Averea mea: 60 galbeni la Minister, salar pe două luni,

Orologiul de aur, cu lanț asemenea,

Biblioteca mea, și

Scrisorile mele, și anume:

1. Dreptul Public al Românilor, scris în 1860, în două edițiuni, care se explică una pe alta, de care se ține și declarațiunea despre statul României viitoare, scrisă în 1860, 21 Iunie și cetită înaintea domnului Dr. Suciu și Micle, ca o părere a mea.

2. Epistolele și alte documente politice, din diferite timpuri, care se țin de aceastä operetă, către Ioan Maniu, Iancu, Axente.

3. Dreptul Ginților după Rotteck, în care am adaus și eu câte ceva.

4. Pedagogia după Niemayer, în care am adaus și eu.

Să se tipărească toate.

5. Celelalte părți ale filosofiei: Logica, Metafizica, Estetica, Eticotheologia.

Cartea manuscriptului Papiu, voiu să i se dee îndărăt.

Din aceste să se dee surorii Gafia Bărnuțiu și nepotului Dumitru Bărnuțiu (bani) pentru ca să ajute și pe fiul ei student, Petre Pop de Bădăcin.

Mica mea bibliotecă o las Colegiului Național din Blaj, iar mulțumirile mele cetățenilor blăjeni.

Celelalte să rămână în mâna nepotului meu drag Ioan Maniu de Bădăcin, care va îngriji tipărirea lor.

Mulțumită tuturor care mi-au ajutat cât am învățat la școală, precum brașovenilor, românilor din munte, Ioan Maior de pe câmpie, generoșii Hurmusaki și altora pe cari nu-i pot numi.

Mulțumiri domnilor doctori Foti și Theodori.

Dorința mea este ca să mă îngroape în Bocșa Românească, între muma mea, fiica preotului Oros Gheorghe din Hidig și tatăl meu, fiul preotului din Siciu, care s'au luptat și au suferit prinsoare, pentru apărarea Unirii, împotriva Papismului.

Operele de sub punctele 1, 2, 3, 4, 5 le închin Națiunii Române.

Executor testamentar Dr. Suciu și Micle.

Marturi: Savu, Mageru (un nume indescifrabil), Emilian și alți austriaci.

Iași, în 24 Februarie 1863.»

Până astăzi nu s'a știut de existența vre-unui testament lăsat de Bărnuțiu. Din corespondența pe care a purtat-o Prof. Micle cu Dr. Ioan Maniu, aflată în arhiva dela Bădăcin, reiese că Bărnuțiu nu a lăsat testament. Conceptul de testament publicat mai sus s'a descoperit mult mai târziu.

Omul care a botezat cu numele lui o pagină de glorioasă istorie românească, a murit mai sărac decât pustnicii din legendă.

Averea lui: scrierile, produsul anilor de sbucium și studii închinate neamului nostru, au ajuns în moștenirea vrednicului Român Dr. Ioan Maniu, care respectând dorința din urmă a generosului său unchiu și-a dat toată osteneala să le tipărească. Prietenii lui Bărnuțiu dela Iași i-au stat în ajutor.

Un comitet de intelectuali ieșeni, prezidat de profesorul Dr. Suciu, în conlucrare cu Dr. Ioan Maniu, a tipărit: «Dreptu Publicu al Româniloru» (1867); «Dreptu Naturale Privatu» (1868) «Dreptu Naturale Publicu» (1870); «Psihologia Empirică și Logică» (1871).

In afară de scrierile arătate mai sus s'au mai publicat, din opera lui Bărnuțiu: «Sciintia virtutii» (1887), «Epistolă» (1896), și Discursul dela Blaj (text paralel, cu ortografie și limbă veche și nouă, 1909). In tratatele istorice și monografice, care tratează despre vremea lui Barnuțiu, sunt și unele fragmente reproduse din scrierile lui.

Bărnuțiu, fiind în vieață, a publicat în «Foaie pentru minte...» articolul intitulat «Săborul Făgărașului» (1843), a tipărit la Viena «Discursul din Catedrala dela Blaj» (1852) și broșura «Raporturile Românilor cu Ungurii și Principiile libertății naționale» (1852).

Dorința din urmă a lui Bărnuțiu, privitoare la opera sa: «Să se tipărească toate!», va trebui realizată. Academia Română, care deține acum aceste manuscripte, se va îngriji, desigur, de editarea lor.

Celelalte dorințe cuprinse în conceptul testamentului au fost împlinite, în urma indicațiunilor verbale pe care le va fi dat Bărnuțiu înainte de moartea lui.

Astfel: avizat de profesorul Micle, Dr. Ioan Maniu a sosit în primele zile la Iași. De acolo, cu o trăsură, l-a transportat pe unchiul său bolnav în Ardeal, spre Bocșa românească. Moartea l-a ajuns pe drumul patriei lui, la hotarul dintre județul Cluj și Sălaj, lângă izvorul dela marginea comunei Sânmihaiul-Almașului.

Osemintele lui Bărnuțiu au fost așezate, spre odihnă veșnică, în cimitirul bisericii române unite din Bocșa, locul nașterii lui. Pe mormântul lui Bărnuțiu, «Fiii Selagiului» au ridicat, mai târziu, un monument.

Cât despre salariul restant al lui Bărnuțiu, de 60 de galbeni, lăsat prin legat surorii și nepoților lui, acela nu a putut fi ridicat, întrucât Ministerul Instrucțiunii Publice, la cererea lui Dr. Ioan Maniu, depusă prin procurator, a refuzat, cu adresa No. 1198/1864, lichidarea lui, afirmând că Bărnuțiu nu ar avea nici o pretențiune de încasat dela acel Minister. Gafia Bărnuțiu, Dumitru Bărnuțiu și Petre Pop, cărora li s'au lăsat acești galbeni, au fost ajutați — după cum reiese din scriptele aflate în arhiva familiei Maniu, — de către Dr. Ioan Maniu, care i-a susținut din averea lui: s'a îngrijit tot timpul de mătușa lui, Gafia, și și-a crescut nepotii la învățătură.

Biblioteca lui Bărnuțiu a fost predată Capitlului Metropolitan din Blaj.

Corneliu COPOSU

MUZICA TRANSILVANIEI

Pe podișul dincolo de Carpați dăinuește milenar izvorul unei vieți de mit. Zidul apusean al acestui podiș, pornit din crestele Maramureșului, coborînd apoi peste Bihor până în Hunedoara, închide în brâu de codri, plăsmuirea cea mai autentică a folklorului românesc. Mitul Sonor și-a păstrat aici, mai curat ca aiurea, dârzenia și puritatea unei glăsuiri, împetrită miraculos dealungul destinului. Această permanentă a expresiei muzicale se leagă organic de stilul creației poporului nostru.

Au încercat svonuri străine să pătrundă prin văi largi de râu sau trecători de munți, în rosturile muzicei noastre, dar nici un element intrus nu a izbutit să lege o trainică logodnă cu formele darului românesc.

Mai găsim, uneori, prin Maramureș ritmul punctat de origine ungurească și transmis nouă prin intermediul Slovacilor. Scara pentatonică (compusă din cinci note fără intervale de semi-tonuri) frecventă la Secuii din Ardeal, poate să fi influențat unele regiuni mărginașe ale Câmpiei, cum afirmă Bartok, totuși această hipoteză nu ni se pare relevantă, deoarece scara pentatonică o găsim cu duiumul atât în Maramureș, Bihor, Hunedoara, cât și în Vechiul Regat, aproape în toate regiunile de deal. Această scară este curentă nu numai în Balcani, ci și în alte țări, unde mai dăinuește un folklor muzical (Irlanda, Scoția, Suedia, America la Indo-peruviani și Incași etc.). Prin lărgirea noțiunii de scară pentatonică, grefată pe pilonii a 2 tetracorduri (ex.: do-fa; sol-do) putem susține că și muzica Indiei asiatice, nu este decât o cromatizare (specifică Orientului Central) a intervalelor intermediare celor 5 tonuri.

Acest procedeu de cromatizare (fie prin urcarea, fie prin coborîrea notelor intermediare) a dat naștere și la noi la așa numitele game populare românești, care permit o infinitate de variери, după gradul zonelor de influență ale muzicei orientale.

Putem deci susține, că scara pentatonică reprezintă una din formele originale ale graiului muzical, comună aproape tuturor țărilor care au păstrat o muzică populară.

Predilecția pentru tetracorduri confirmă teza generală că intervalul de cuartă, ca și de cvintă și octavă stă la baza intregei muzici. Și muzica grecească, abstracție făcând de accentul axiologic decernat fiecărei scări, se înșiruia deobiceiu pe sectoare descendente de tetracorduri și pentacorduri. Tritonul (fa-si) foarte curent în modul lidian și barbar prin asprimea lui vocală, îl întâlnim deseori atacat în gamele frigice-bizantine, de astă dată însă îndulcit cu si b (datorită influenței orientale, cf. *Părintele D. Petrescu «Conducul Nașterii Domnului»*, pag. 10). Acest tetracord fa-si (fa-si b) îl găsim adesea și în melodiile populare din Bihor. Când il întâlnim cu si b, putem recompune ușor gama pentatonică (de cele mai multe ori curată). Variația deasă însă între si-ul accidentat și cel natural, ne pune pe gânduri. In cazurile cele mai multe dăm peste si b, poate pentru ușurința intonației sale vocale sau prin imitarea cimpoiului, care în grav dă constant intervalul fa-si b. Cert este că pe măsură ce coborîm spre Sud-Est (Hunedoara, Sibiu), si b-ul are tendința să încheie melodia în cadență frigică, trecând prin la b. Acelaș si b, in Banat, se arcuește în final în secunda mărită de si natural — la b. Formele acestea dialectale formează unități distincte. Totuși, în anumite regiuni de limite dialectale, găsim curioase amestecuri de pentatonic, culminat în cadența frigică. Aceste amestecuri verifică teza unor cercetători din apus, (Werner Danckert), care ajung la concluzia că pe lângă reminiscențele modurilor bisericești (lidian și hipolidian) și ale scării pentatonice, mai există un *mod originar de «fa»*, precreștin, care s'ar găsi în baladele celtice, cântecele populare italienești și din Sudul Franței, foarte des în melodiile populare românești, precum și în jodler-ul din Alpi, în cântecele păstorilor din Islanda, Suedia și Norvegia.

Dintre toate dialectele Ardealului muzical, cel bihorean este cel mai vechiu și curat. Arhaismul acestui dialect rezultă din însăși structura cântecelor. Melodiile «horilor» (echivalent cu doine) alcătuite deobiceiu din trei rânduri, se înșiruesc în cadrul unui ambitus restrâns de cvintă sau sixtă. Materialul sonor, extrem de modest, este potențat miraculos de bogăția ornamentației și a melismelor. Vocalizele, întinse peste coama unui șir întreg de note, dau acestor cântece un stil curios de parlando-rubato, cald ca suflul dorului descătușat. Simțim aici o legănare în ontic, pe sinusul «deal-vale», cum caracterizează Lucian Blaga spațiul mioritic al culturii românești.

Un exemplu din Poiana (Bihor):

(citat din colecția de *«Cântece Populare Românești din Bihor»* culese de *Bela Bartok*, pag. 44 Fgm. 711 a).

Nu cred că există la alte popoare expresii muzicale mai simple și evocatoare ca exemplul citat mai sus, a cărui formă atinge puritatea stihiei.

Sensul doinelor și al horilor noastre este vechi ca muntele care le ascultă. Ele depășesc structura muzicei modale cunoscute, și se pierd în rostul străbunei incantații.

In colinde regăsim caracteristicele modurilor bisericești (greco-bizantine). De altfel și tipul lor e mai unitar de cât acela al doinelor. Este de remarcat observația pe care o face *Sabin Drăgoiu* în culegerea D-sale: *«303 colinde cu text și melodie»* și anume că «în județele limitrofe cu fosta frontieră austro-română, colindele sunt mai rari și cântecele de stea (mai recente și mai puțin autentice N. R.) mai multe, iar în județele mijlocii și mărginașe cu actuala frontieră româno-maghiară (bine înțeles cea dinainte de cedarea teritoriului N. R.) este invers.

Această remarcă se poate extinde, credem, asupra tuturor categoriilor de cântece din Ardeal. Fenomenul ar fi explicabil dacă ținem seama că regiunile de graniță așezate la răscruci de circulații intense sunt mai expuse civilizației sterilizante.

Tradiția o găsim, în general, mai nestingherită prin lunci de râulețe, acolo unde satele românești formează grupuri compacte, uitate de Domnul în paza harului său... Prin aceste cuibare de mit, colinda (corindul) face punte de legătură între minunea Noului Născut și legendele pământului. Variația continuă a măsurii (nu întâmplătoare ci de o vădită simetrie ca: 5/8, 4/8, 3/8 | 5/8, 4/8, 3/8 sau 2/4, 4/4 | 2/4, 4/4 etc.) dă acestor colinde rituale un aer jucăuș. De aci și acele versuri pornite ca din basm:

«Sub cetate în cea livadă
Joacă'un june calu-i suru
Tot îl joacă și-l tresare
După soare când răsare.
După lună când e plină
Și-l întoarce'n curcubeu
Din chipul lui Dumnezeu.
(Lejnic-Hunedoara)

Farmecul surprinderii în aceste colinde se îmbogățește în urma accentelor, cari de multe ori se aștern anametric cu o alunecare jucăușe.

Ceeace la simpla citire grafică pare extrem de complicat, se cântă de țărani cu o naivitate și o îndemânare uimitoare.

Dealtfel notația muzicală este de multe ori aproximativă. Găsim în cântecul popular unele libertăți de execuție, mai ales în interjecții, glissandouri, fermate și pauze, care țin de fiorul existențial al țăranului. Coborîrile și urcările de voce, poartă în ele accentul destinului, purtat sfătos pe umerii grei ai Ardeleanului. In bocete, plânsetul dela sfârșitul fiecărei strofe, irizează notele într'un vaer perpetu. (A se vedea notația minuțioasă a domnului *C. Brăiloiu* în Cartea *«Bocete din Oaș»*, Fgr. No. 2172, planșa 1 G). Faptul că Oșenii și Someșenii «se cântă», când se bocesc, este semnificativ pentru asociația pe care o face Ardeleanul între durerea transfigurată și cântec. Această transfigurare cuprinde întreaga esență a vieții țărănești, care în Ardeal este mai totală, mai organică decât în alte provincii. Acolo, cântecul are asprimea destinului căzut în creștetul trăirii. Formulările lor sonore sunt scurte și dârze ca întreaga lor făptură dacică.

Tudor CIORTEA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CE ESTE TRANSILVANIA

Extragem câteva semnificative pasagii din lucrarea cu acelaş titlu a domnului prof. S. Mehedinţi dela Universitatea din Bucureşti, lucrare publicată în «Biblioteca Revistei istorice române» şi pe care am dori-o cunoscută în cercuri cât mai largi. Lucrarea a fost dată la tipar înainte de cedarea pământului dintre Prut şi Nistru, — şi înainte de pierderea Transilvaniei prin Arbitrajul dela Viena. Deşi a apărut şi în versiune germană şi italiană — presupunem că deodată cu versiunea românească, — cu toată documentarea ei strânsă şi convingătoare, nu a putut împiedeca trista evoluţie a evenimentelor.

Invăţatul profesor aşează în fruntea volumului următoarele cuvinte ale lui Humboldt: «Principiul libertăţii individuale şi al acelei politice stă înrădăcinat în credinţa nestinsă despre egala îndreptăţire a întregului neam omenesc».

Pentru principiul libertăţii individuale şi colective s'au luptat şi se luptă toate neamurile depe pământ, care au mândria să trăiască o viaţă independentă în spaţiul vital moştenit dela străbuni.

Dacă invazii proaspete ne-au tulburat din nou hotarele fireşti, nici o conştiinţă românească nu se poate deda odihnei până nu vom izbuti să redobândim ţinuturile pierdute şi să inaugurăm o viaţă şi o stăpânire de stat ferită de greşelile trecutului.

T. C.

Pentru România, provincia aceasta este sâmburele (nucleul) ţării întregi. Harta de faţă (fig. 1) o dovedeşte oricui.

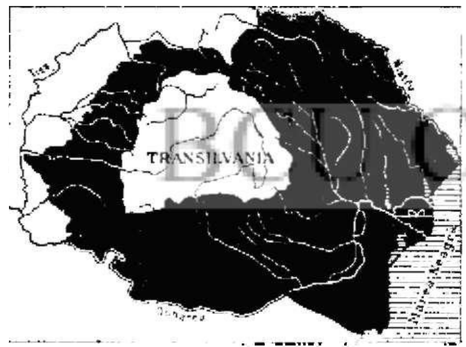

Fig. 1. Transilvania este nucleul României.

Intr'adevăr, arcul Carpaţilor încinge miezul României cum înconjoară zidul o cetate. Incă din vechime s'a observat că aici e o cunună de munţi (corona montium).

Stepa uriaşă la Răsărit de Carpaţi se întinde până în Siberia şi în pustiile Mongoliei. De aceea geografii privesc cetatea numită Transilvania ca cel mai înaintat «bastion al Europei în faţa Asiei». Adevăratul hotar între Europa şi Asia nu se află la munţii Urali, ci pe istmul dintre Marea Neagră şi Baltică. La Apus de istmul ponto-baltic se întinde un ţinut cu munţi, dealuri, coline, mici podişuri şi câteva petece de câmpie. In această parte a Europei, omul s'a aşezat de timpuriu în chip statornic şi a putut desvolta o civilizaţie şi o cultură temeinică. La răsărit de istmul amintit se întinde cea mai largă câmpie a planetei, care a devenit patria nomadismului. Invaziile s'au ţinut aici lanţ dela vechii Sciţi şi Huni până la Tătari.

Transilvania, ca sâmbure al cetăţii carpatice şi ca aşezare geografică, formează cu adevărat ultimul bastion al Europei în faţa Asiei.

Dar, în acelaşi timp, ea formează şi centrul sistemului orografic al Carpaţilor româneşti.

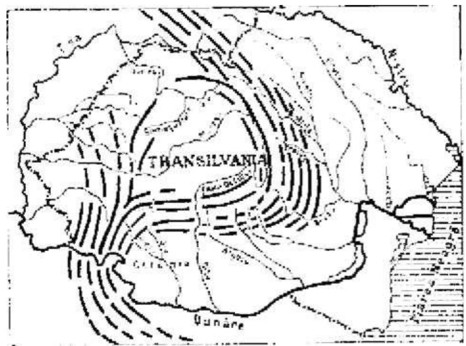

Fig. 2. — Transilvania este sâmburele orografic al pământului românesc.

Harta (fig. 2) arată lămurit cât de organic este legat sâmburele Transilvaniei de cutele care s'au adăugat mai târziu, formând împrejurul ei zidul înconjurător.

Trebue să mai observăm simetria arhitectonică a cetăţii carpatice.

La mijloc se ridică un podiş mijlociu (cam de 500 m. peste nivelul mării). De jur împrejur o cunună de munţi mijlocii, înălţându-se cu vreo 1000—1500 m. deasupra podişului central. La poalele munţilor, urmează o cunună de dealuri şi alta de coline ce se pierd uşor spre câmpie. In sfârşit, la marginea câmpiei, aflăm un rotund chenar de ape: Tisa, Dunăre şi Nistru. Imbinare atât de armonioasă a elementelor reliefului nu ştim să se mai poată găsi undeva pe toată faţa pământului.

Transilvania apare, cu drept cuvânt, ca sâmburele unui întreg orografic, ale cărui părţi se îmbină în mod organic.

Intre stepa rusească şi pusta sau stepa ungurească, cetatea carpatică se înalţă ca o individualitate de sine stătătoare, «ca o unitate fizico-geografică deosebită», după cum recunoştea un erudit geograf ungur Dr. Cholnoky Jenõ, încă din 1915.

Cetatea carpatică este şi din punct de vedere al climei o regiune de tranziţie între clima continentală (excesivă) a Rusiei şi clima temperată a Europei centrale. Centrul acestui ţinut de tranziţie îl formează tot Transilvania. Autorul numeşte stările atmosferice din regiunea noastră *climat dacic.*

Râurile arată mai bine decât orice că Transilvania este cu adevărat sâmburele ţării româneşti. *Ca spiţele unei roţi, aşa se resfiră apele din podişul transilvănean şi din cununa munţilor ce-l înconjoară.* Orice hartă fizică a României poate dovedi îndată lucrul acesta. Priviţi râurile mai însemnate din fig. 1.

Someşul (vechiul *Samus* al Daciei lui Traian) iese din ocolul munţilor, îndreptându-se către Miazănoapte, ca şi cum ar apuca spre Marea Baltică. Aproape toate apele lui sunt adunate numai din Transilvania, prin cele două ramuri gemene (Someşul Mare şi Mic), culegând izvoarele şi păraiele dinspre Răsărit şi dinspre Munţii Apuseni, spre a coborî apoi în câmpia joasă a Tisei.

Mureşul (anticul *Maris*) adună şi el aproape toată apa numai din Transilvania, de unde o scoate spre Apus.

Iiul (al cărui afluent Motru ne aminteşte de dacicul *Amutrium*), întocmai sa şi Someşul, prin două ramuri adună ape transilvane, apoi sparge zidul carpatic, spre Miazăzi, ca să ajungă la Dunăre.

Oltul (vechiul *Aluta*) e pe jumătate râu transilvănean. Puternicul râu străbate pe deantregul zidul Carpaţilor, ca să-şi deschidă un drum scurt către Miază-zi.

Buzăul are izvoarele sale tot în Transilvania..

Trotuşul şi *Bistriţa*, doi dintre afluenţii mai însemnaţi ai Siretului, au izvoarele lor tot în munţii Transilvaniei.

Prutul (odinioară *Pyretos*) vine tot din munţi.

Astfel râurile României se resfiră din mijlocul ţării spre toate punctele cardinale, făcând un fel de «ciclon de ape». Cu drept cuvânt Transilvania este pentru hidrografia României o adevărată «casă a apelor».

Provincia din mijlocul statului român este aşadar centrul hidrografic al întregului sistem de râuri care au sculptat şi sculptează pământul românesc.

Transilvania a fost din antichitate până azi vatra neamului legat de Carpaţi. Harta de mai jos (fig. 3) înfăţişează întinderea elementului românesc între Tisa, Dunăre, Marea Neagră şi Nistru (lăsând la o parte pe Românii din Albania, Grecia şi alte regiuni ale Peninsulei Balcanice).

Neamul românesc ocupă un ţinut aproape rotund. Imaginea sa cartografică se aseamănă cu un disc, în mijlocul căruia se găseşte Transilvania. Petele albe reprezintă câteva insuliţe alogene, adică foarte puţin faţă de blocul românesc — mai ales dacă ţinem seama că ele nu sunt nici de acelaş neam, nici nu vorbesc aceeaşi limbă, nici n'au aceeaşi confesiune şi sunt risipite.

Transilvania este centrul României nu numai din punct de vedere orografic, climatic şi hidrografic, ci şi din punct de vedere *etnografic, antrapogeografic şi istoric*, cum arată mai de aproape faptele ce urmează:

A. Fapte etnografice. De două mii şi mai bine de ani, de când istoria cunoaşte viaţa oamenilor din acest colţ al Europei, invaziile au fost aici foarte numeroase. In mijlocul valurilor de năvălitori a rămas ceva neclintit: *neamul legat de Carpaţi.* Incă din antichitate geografii şi istoricii băgaseră de seamă că localnicii se ţin de ţara lor, cum se ţine copacul cu rădăcinile de pământ, (inhaerent montibus Daci). Urmaşii Dacilor au făcut la fel.

Columna lui Traian ne dă o dovadă pipăită pe care nimenea nu o poate tăgădui, că Dacii din epoca cuceririi romane *aveau acelaş port ca ţăranii din Transilvania de azi.* Incepând cu sandala (opinca) legată cu aţe ori curele de talpa piciorului, până la cămaşa lungă şi largă, încinsă la mijloc cu o curea, până la părul lung (comati), păstrat încă la bătrâni, asemănarea e deplină între vechii Daci şi urmaşii lor de azi.

B. Fapte antropologice. Incă din epoca neolitică, populaţia acestei regiuni ajunsese statornică, după cum se poate vedea din resturile

Fig. 3. — Neamul românesc este legat de Carpaţi.

aşezărilor preistorice, desgropate în timpurile din urmă (la Ariuşd şi aiurea). Localnicii ajunseseră la o civilizaţie vrednică de admirat. In deosebi ceramica lor pictată este uimitoare. Atât casele, cât şi uneltele şi resturile de hrană dovedesc aşezări statornice, răzimate pe lucrarea pământului, pescuit, vânătoare şi industrie casnică.

Astfel stând lucrurile, nu era nici un motiv ca populaţia deprinsă cu mediul carpatic să părăsească această regiune. Iar măsurătorile antropologice verifică această afirmare.

Unul dintre cei mai buni cunoscători ai poporului român (Eug. Pittard), studiind *indicele cefalic* al localnicilor, a ajuns la această concluzie:

«Nimic nu ne împiedecă să presupunem că locuitorii cari clădeau colibele funerare din Moldova în epoca pietrei lustruite n'ar fi aceiaşi pe care mai târziu istoricii antici i-au numit Daci sau Geţi».

Acelaşi savant afirmă că amestecul cu colonii aduşi aici de Romani, după cucerirea Daciei, n'a putut şterge fondul primitiv al populaţiei străvechi. «Nu se vede a fi adus invazia romană şi cucerirea lui Traian multă turburare în caracterele fizice ale naţiunii dace, care moştenise ca însăşi pe autohtoni». Mai târziu, cunoscutul antropolog vienez, prof. Lebzelter, care a făcut întinse cercetări în Transilvania, a ajuns la un rezultat analog.

Dar nu numai caracterele craniului, ci şi ale *sângelui* ne duc la aceeaşi încheiere. Cercetările serologice ne arată că tulpina etnică, adică Dacii, formează azi elementul esenţial al rasei carpatice. La ultimul congres internaţional de antropologie, specialiştii au formulat următoarea concluzie:

«Les peuples de la Roumanie se groupent comme race sauguine, autour d'un noyau roumain qui se trouve spécialment dans le centre montagneux de la Transylvanie, riche en éléments européens. Les éléments de race sanguine indiquent jusqu'à un certain point notre origine commune avec les autres peuples latins; ils se trouvent dans tous les pays qui appartenainent à l'empire romain». După indexul biologic al lui Hirschfeld, «les Roumains occupent comme structure de race sanguine un lieu intermédiaire entre les peuples latins et germaniques de l'Europe de l'Ouest, d'une part, et les Slaves d'autre part, se différenciant des peuples du Balkan».

«Le fond européen (p) des Roumains des régions montagneuses est plutot celui des populations des Alpes, de l'Italie du Nord, de la vallé du Rhin et de la Scandinavie... La proportion de la propriété p et q se trouve ici au niveau de celle de la race alpine et même de celle nordique».

Din contră, «la propriété asiatique augmente au dessus du niveau alpin vers le niveau mongoloïde *chez tous les Slaves de l'alentour*, spécialément chez les Polonais, Russes, chez les Hongrois, Tartares, en culminant chez les Hongrois de la région de Szegedin. Prof. Dr. Georges Popoviciu. *Les races sanguines en Roumanie*, al XVII-lea Congres Internaţional de antropologie şi arheologie preistorică. Bucureşti, 1939, p. 309, 312, 314, 316.

Aşa dar la unitatea orografică şi hidrografică a ţinutului carpatic, se adaugă şi *unitatea antropologică a rasei* care îl locuieşte încă din timpurile preistorice. Prin urmare, ceea ce afirmase geograful german care considera cetatea Carpaţilor ca «bastionul Europei» în faţa Asiei, se aplică şi la populaţie. Cercetările serologice, ca şi cele craniologice, dovedesc aci continuitatea unui străvechiu factor etnic.

C) Fapte preistorice. Ca dovadă despre arhaismul populaţiei carpatice şi deci a stabilităţii sale excepţionale avem şi alte fapte uşor de constatat. Un document cu deosebire semnificativ este ceramica rurală. In unele sate, anume feluri de mâncare nu se pregătesc în orice fel de vase, ci numai în oale sau tigăi *lucrate cu mâna.*

Alături de această ceramică arhaică, de caracter pur utilitar, există şi o ceramică rurală cu oarecare ornamentaţie. Şi e bătător la ochi faptul că motivul spiralei, atât de caracteristic pentru epoca neolitică din Carpaţi, se repetă şi la oalele şi strachinele *lucrate azi de săteni.*

In Apusul ţării, întâlnim o întreagă regiune unde olăria păstrează şi azi motive din ceramica romană. Iar zona aceasta coincide tocmai cu ţinutul unde colonizarea romană a fost mai intensivă, ceea ce dovedeşte că nu numai populaţia neolitică a fost strâns legată de aceste regiuni, dar şi colonii romani, amestecaţi mai târziu printre Daci, n'au *mai părăsit aceste locuri atât de favorabile vieţii.* După cum spre Răsărit avem o întreagă zonă unde olăria de azi aminteşte pe cea preistorică (fiindcă aci pătrunderea elementului roman a fost mai slabă), tot aşa, spre Apus, s'a păstrat un tip de ceramică, influenţat de civilizaţia romană. (Şi aceasta e o dovadă despre continuitatea populaţiei din Dacia romanizată. Dacă ar fi părăsit Dacia, coincidenţa dintre ceramica de tip roman tocmai cu regiunea mai intensiv colonizată ar fi un mister cu neputinţă de explicat).

Tot în legătură cu ceramica trebue să amintim şi un alt fapt: obiceiul femeilor de a purta unele vase pe umăr şi chiar pe cap. Deprinderea aceasta, atât de răspândită în ţările Mediteranei (în Germania s'a întins numai în Sud, unde penetraţia romană a fost mai simţită) s'a păstrat şi la Români, mai ales în colţul dela Sud-Vest, adică în Banat, Oltenia şi Apusul Transilvaniei, pe unde numărul colonilor a fost mai considerabil.

D) Fapte linguistice. Analiza graiului din Carpaţi, pe temeiul hărţilor din «Atlasul limbii române», dovedeşte în chip şi mai lămurit că Transilvania reprezintă temelia vieţii poporului român, de două mii de ani până azi

Răposatul Meyer-Lübbke, un ilustru reprezentant al filologiei romanice la Universitatea din Viena, a relevat un lucru vrednic de luare aminte: Dintre toate limbile romanice, aspectul cel mai arhaic îl are tocmai limba Românilor. Ea «arată caracterele romanice, ba încă le arată în multe priviri mai curate de cât celelalte limbi... Limba poporului român prezintă în chipul *cel mai neturburat* desvoltarea dela graiul latin spre cel romanic» Fiind despărţită mai de timpuriu de trunchiul latinităţii şi rămânând ca o insulă izolată în Răsăritul Europei, era firesc ca limba Românilor să păstreze mai întregi caracterele graiului popular de acum două mii de ani.

Este un lucru ştiut că «vorbele şi formele unei limbi se păstrează în regiunile periferice şi izolate mult mai bine», decât în mijlocul ariei unui graiu, fiindcă aci toate înoirile sunt mai puternice, circulaţia este vie şi poate înnăbuşi mai iute moştenirea din bătrâni (Bartoli). Termenul latin *pecorarius* (păstor) s'a păstrat tocmai în Transilvania, pe marginea apuseană a pământului românesc — adică tot în ţinutul de colonizare mai puternică.

Cuvântul «pedestru», din latinescul *pedester* sau *pedestris*, e şi mai bătător la ochi. El s'a păstrat în lungul munţilor dela Apus — prin urmare tot în regiunea de intensă colonizare. (Muntele se potrivea şi el cu felul acesta de umblet).

Acelaşi lucru se vede şi din răspândirea cuvântului *june* (din *juvenis*). Cuvântul latin *juvenis* are înţeles numeric: cel cu ani puţini, adică mic de etate. *Tener* cuprinde o nuanţă etică, fraged, delicat... Şi aici vedem că înţelesul cel caracteristic, adică *june* (după numărul anilor) s'a păstrat la marginea din Apus, rămânând *tânăr* în părţile de teritorii mai apropiate de Slavi. Moliciunea Slavilor a plecat în partea aceasta balanţa spre cuvântul latin *tener*.

Intinderea cuvântului «cuminecătură», din *communicare* (în latina vulgară: *communicare*), dovedeşte acelaşi lucru: Cuvântul mai vechiu, adică latin, a fost păstrat, după regula stabilită de Bartoli, la margine, iar expresia «împărtăşire» — *participare* la primirea simbolică a corpului lui Iisus, s'a păstrat în marginea, unde influenţa bisericească a slavonismului a fost mai vie. In treacăt, cuvântul *communicare* e şi o dovadă de vechimea creştinismului românesc, primit de populaţia daco-romană încă din timpul celor dintâi secole, sub influenţa latinei ca limbă de cult

In fine, răspândirea cuvântului «judeţ» (din *judex*) pe suprafaţa *întregului pământ românesc* dovedeşte în chip pipăit că unele forme ale vieţei sociale şi administrative s'au păstrat la fel în toată masa poporului român, servind, împreună cu limba, ca un chiag care asigură coeziunea etnică.

Faţă de aceste fapte concrete şi de împrejurarea că nu numai *vorbele*, dar şi anume caractere *fonologice* şi *morfologice* arată caracterul mai conservator al Românilor din Apusul şi Nordul ţării *(regiuni laterale)* justifică deplin concluzia filologului care a realizat această mare operă ştiinţifică. Ea sună aşa: «Dacă din teritoriul României de azi ar fi dispărut populaţia romanică, cum pretind adversarii continuităţii, n'ar fi un joc prea minunat al întâmplării, ca dintre Românii cari ar fi venit cam pe la anul 1000 din Peninsula Balcanică să se aşeze chiar în regiunea unde romanitatea fusese mai intensă, tocmai imigranţii care păstrează elementele latine mai bine de cât fraţii lor dela Sudul Dunării?» «Sextil Puşcariu, *Les enseignements de l'Atlas linguitique de Roumanie*, 1936, p. 10).

Şi încă ceva: «Dacă nu s'ar fi păstrat măcar în regiunile apusene şi dela miazănoapte o populaţie autohtonă de graiu romanic, nu s'ar putea înţelege pentru ce înnoirile venite din spre Miazăzi au fost oprite în răspândirea lor, nu prin alte înnoiri venite dinspre Apus sau dela Nord, ci *printr'o barieră de cuvinte şi de forme vechi de origine latină*».

Aceste constatări filologice, sprijinite pe harta răspândirii cuvintelor, nu mai lasă niciunui om de ştiinţă cea mai mică îndoială asupra continuităţii elementului român în regiunile unde se află azi.

In sfârşit, la rezultate şi mai complete ajunge prof. Ernst Gamillscheg, reprezentantul filologiei romanice la Universitatea din Berlin, folosindu-se de material cules personal în mai multe călătorii de cercetare la faţa locului. Savantul filolog, într'o comunicare făcută chiar anul acesta la Academia din Berlin, ajunge «pas cu pas până la celula germinativă (Keimzelle) a romanismului din Nord-Vest, în patria primitivă... a Românilor din Transilvania»:

1. In munţii din Apusul Transilvaniei, unde orăşelul Abrud *(Abruttum)* a păstrat până azi vechiul său nume dacic, aflăm şi azi «cea mai veche romanitate». Atât numele de locuri, cât şi cele de râuri confirmă aici continuitatea Românilor. (Numele celor trei Crişuri derivă din anticul *Crisia*: Ampoiu aminteşte pe *Ampeium*, iar numele Turda nu-i de cât *Turidava*, adică oraşul râuleţului *Tur*, care curge şi acum cu dacicul său nume Tur).

2. In ţinutul mai sus numit, nici numirile de munţi nu-s slave, ceea ce nu se poate explica decât prin faptul că «aceste vârfuri de munţi au rămas *totdeauna* în cuprinsul populaţiei romanice» (stets im Bereich der romanischen Bevölkerung geblieben sind). Ceea ce arăta antropologia, etnografia, preistoria şi istoria, precizează deci prin lux de dovezi filologia, cu consensul atâtor filologi din cele mai însemnate universităţi ale Europei.

E) *Fapte antropogeografice.* Cele înşirate până aici dovedesc în chipul cel mai lămurit ori şi cui că Transilvania a fost *temelia cea mai veche a vieţii poporului român.*

Omul a găsit aci de timpuriu condiţii optime de vieaţă pastorală şi agricolă, fără să mai amintim înzestrarea ţării în *sare şi metale.* (Munţii Apuseni sunt până azi ţinutul cel mai bogat în aur, din toată Europa, afară de Urali). Aflând deci împrejurări atât de favorabile traiului, era firesc ca omul să se lipească aci strâns de pământul său. Iată adevărata cauză a statorniciei.

Apoi mai era ceva. Unii istorici, fără să-şi dea seama, cad victima prejudecăţii Grecilor care afirmau că «cine nu-i Elen, e barbar». Câţiva au aplicat acest epitet Dacilor, ceea ce este o adâncă eroare. Când s'au apropiat de Dacia, legiunile romane n'au găsit aci un neam barbar, trăind de azi pe mâine, ci o populaţie cu cel puţin două milenii de vechime şi cu o civilizaţie foarte înaintată, având o agricultură care permitea export de cereale spre ţările dimprejurul Mării Egee; o creştere de vite atât de desvoltată, încât Filip al Macedoniei (tatăl lui Alexandru cel Mare) putuse cumpăra din ţara Dacilor herghelii întregi pentru prăsilă; cu podgorii atât de întinse încât regele dac Burebista (prieten al lui Pompeiu şi rival al lui Caesar) luase chiar măsuri să le mai împuţineze; cu o industrie casnică atât de fină, în cât covoarele dunărene *(istriana)* erau căutate şi la Atena. Cât priveşte exploatarea minelor e destul să amintim că Herodot, cu sute de ani înainte de romanizarea Daciei, lăuda pe localnici pentru mulţimea podoabelor lor de aur, iar prada de războiu luată de Traian a fost atât de mare, încât împăratul a putut suspenda plata impozitelor în tot imperiul, cu toate că la suirea sa pe tron, finanţele erau atât de ruinate, încât el însuşi însărcinase o comisie specială pentru echilibrarea bugetului.

Din toate acestea se explică uşor că Dacia, posedând cereale, podgorii, vite, sare şi aur, ajunsese un fel de Americă a lumii vechi. *Nimic nu-i lipsea din tot ce trebue unei vieţi civilizate.* Iată pentru ce, îndată după cucerirea romană, i s'a putut da de contemporani titlul neobişnuit: *Dacia Felix.* Romanii au venit să adaoge doar formele culturii latine, dar civilizaţia era aci foarte veche.

F) *Fapte economice.* Dar fiindcă faptele materiale au o însemnătate din ce în ce mai mare, nu strică să arătăm că şi din punct de vedere economic, ţinutul acesta este sâmburele formaţiei politice legată de Carpaţi.

Incă din antichitate, Herodot relevă însemnătatea *aurului* din ţara Agatirşilor. Iar în epoca romană *sarea*, uşor de exploatat din ocne descoperite, ale căror gropi se văd şi azi, era transportată în ţările vecine.

Pe lângă drumurile făcute de legionari, calea de apă a Mureşului, pe care plutele nu întâmpinau nicio greutate, era o mare înlesnire pentru răspândirea sării. Alături de atâtea şosele care radiau din Transilvania spre Miazăzi şi Apus, spre Iliria şi Italia, era şi o mare arteră care lega podişul transilvănean pe calea cea mai scurtă cu Dunărea şi Marea Neagră, trecând Carpaţii spre valea Trotuşului şi răspunzând (prin *Piroboridava*, Poiana de azi) la cotul cel mare al Dunării, unde e acum portul Galaţilor.

Dar o dovadă şi mai pipăită de intensitatea vieţii economice pe podişul Transilvaniei ne-o dă marea bogăţie de monete antice. Aici se întâlnesc cele greceşti, cu cele romane, alături de monetele Dacilor. Cercetarea colecţiilor numismatice ne lămureşte numai decât pentru ce provinciei i s'a dat titlul atât de bătător la ochi *Dacia Felix.*

Insă nu numai prin aur şi sare, Transilvania a avut un rol central, ci şi printr'un alt fapt economic de o însemnătate istorică mult mai mare pentru poporul român: prin *transhumanţă.* Am pomenit că însăşi columna lui Traian atrage luare aminte asupra păstoriei la Daci.

Avem însă o mărturie şi mai amănunţită chiar din partea unui scriitor ungur, care ne arată că Transilvania era strâns legată de transhumanţă. Contele Nicolae Bethlen, istoric şi om de stat, scria la 1662 următoarele: «Păstorii (e vorba de Români) după ce s'au căsătorit se întorc iarăşi între munţi, de unde nu mai vine decât acela care e şeful unei grupe dintr'o tovărăşie, adică păstorul şef al turmei. El se prezintă anual la proprietar, dându-i seama de numărul vitelor etc. şi de venitul avut dela turmă».

Dacă «partea cea mai mare din veniturile nobililor unguri» din Transilvania era scoasă din turmele care pendulau între munte şi câmpia Dunării, rezultă dela sine că *podişul transilvănean a fost mereu legat de Românii dimprejurul cetăţii carpatice*, cum e legat sâmburele de coaja fructului cu care face o unitate organică. In deosebi însă legătura cea mai puternică a fost cu periferia dinspre Răsărit şi Miazăzi, adică cu Moldova şi Ţara Românească sau Muntenia.

Din contră, legăturile Transilvaniei cu câmpia dela Apus de Tisa au fost cu mult mai slabe. Odinioară, e drept că şi stepa panonică făcea parte din spaţiul vital al neamului românesc. «Un fragment din poporul român s'a păstrat până după năvălirile Hunilor, Gepizilor, Longobarzilor, Slavilor şi Avarilor, cel puţin până la 900, în dealurile dela Apus de lacul Balaton». (Aşa se explică acei *pastores Romanorum* despre care cea mai veche cronică ungurească spune că Maghiarii i-au găsit în secolul al X-lea, când au poposit în câmpia străbătută de Tisa şi Dunărea de mijloc) Dar aceşti Români prea depărtaţi de Transilvania s'au pierdut cu timpul, adică au fost desnaţionalizaţi, cum s'a întâmplat şi cu alte «ramuri ale romanităţii în Salzburg, în Austria de sus, şi cu Gallo-romanii împrăştiaţi la Răsărit de Rin». (Ernst Gamillscheg, *Über die Herkunft der Rumänen*, Berlin, 1940.

Şi era firesc să se întâmple aşa, deoarece între leagănul neamului daco-roman, adică cetatea carpatică, şi câmpia panonică, ocupată de Maghiari, era un hotar greu de trecut: *lunca băltoasă a Tisei.* Râul acesta, care curge aproape în direcţia meridianului, are această particularitate: malul drept e mai înalt şi uscat, iar cel stâng e jos şi plin de nenumărate bălţi şi braţe părăsite. Lunca Tisei formează astfel un hotar mlăştinos, care a avut mari urmări economice. In zona aceasta, legăturile dintre cetatea carpatică şi Ungaria erau puţine. Numai în două puncte (Szegedin şi Szolnoc) trecerea peste Tisa era ceva mai uşoară.

Până n'a intervenit în secolele din urmă canalizarea, inundaţiile erau foarte dese, deoarece şi Tisa, şi afluenţii ei curg extrem de încet şi fac nenumărate meandre. Putem spune că până la sfârşitul secolului al XVIII-lea, mlaştina Tisei forma o antiteză nu se poate mai simţită faţă de uscăciunea pustei dela Apus de Tisa şi, în acelaş timp, *un hotar serios pentru circulaţie.* Aşa se explică faptul istoric în adevăr remarcabil că Transilvania nu s'a simţit legată de centrul Ungariei, adică capitala Buda-Pesta. «Şi ca Dacie, şi ca principat al Transilvaniei, ea a avut *totdeauna o istorie aparte*», recunoaşte însuşi geograful ungur d. Cholnoky Jenö. Pe când trecerea spre Apus avea la îndemână cele două drumuri peste Tisa, din contră, spre Răsărit, către câmpia dunăreană a Munteniei şi a Moldovei, şi păstorii, şi negustorii din Transilvania puteau trece Carpaţii prin 10—15 pasuri, dintre care unul abia ajunge 350 m. înălţime... Pe valea Oltului, călătorul care pleacă din podişul Transilvaniei, trece Carpaţii nu suind, peste munte, *ci coborînd prin* munte, alături de apa puternicului râu.

Iar cât de străină era Transilvania de restul Ungariei se vede nu numai din numărul şi orientarea drumurilor, dar şi dintr'un fapt decisiv, când e vorba de relaţii comerciale: din faptul că Transilvania avea altă *monedă*, ale *greutăţi* şi alte unităţi de *măsură* decât Ungaria. In Ungaria, circula în locul întâiu *marca* ungurească, pe când în Transilvania *marca dela Sibiu.* Chiar după ce Transilvania a fost încorporată la Austria, marca locală a avut putere de circulaţie, până în generaţia trecută.

Cât priveşte scurgerea produselor industriale din Transilvania în ţările româneşti dela poalele Carpaţilor, sumedenie de documente arată privilegiile acordate de Domnii români oraşelor săseşti. Se poate spune că «excepţionala putere de consumare a ţărilor româneşti (de sub munţi) a fost principalul factor pentru înflorirea industrială a Transilvaniei»

In rezumat, Transilvania, stând în mijlocul cetăţii muntoase, cu care se termină Europa în faţa istmului ponto-baltic, şi deci a Asiei, este, cum s'a spus, «bastionul» răsăritean al continentului nostru *(das Bollwark Europas).*

Din punct de vedere orografic, climatic, hidrografic, antropogeografic, preistoric, istoric şi etnografic, ea este *sâmburele statului român*, iar poporul român, înconjurat de neamuri slavo-mongolice, împlineşte prin aşezarea sa la capătul diagonalei Rin-Dunăre, o sarcină de interes geopolitic, asigurând libera circulaţie prin gurile celui mai însemnat fluviu european.

Simion MEHEDINŢI

CRONICA

LITERATURA

PERPESSICIUS DICTANDO DIVERS. (Editura Fundației regale pentru literatură și artă. pg. 267, lei 90. 1940).

Domnul Perpessicius adună sub titlul «Dictando divers», o serie bogată de scurte articole cu subiect variat, scrise între 1925—1933. O altă serie, mai recentă fără îndoială, va apare într'un al doilea volum. După cele patru cărți de «Mențiuni critice», date la iveală până acum, publicarea acestor caete întregește fizionomia scrisului său, cu elemente de culoare mai liber întrebuințate decât în paginile critice, cu accente de sensibilitate mai slobode, mai separate de cunoașterea critică, efusiuni lirice și intelectuale în același timp care cer dreptul lor de a se releva, arătând în mod mai direct substratul unui spirit generos și fin, umanitatea lui lirică îmbibată de cultură, participarea la actualitatea practică, efemeră, de dincoace de viața literară, ... faptul intim, și de dincolo, din cel public, social și politic. Ne dăm seama repede că aceste articole, strânse la un loc de domnul Perpessicius, departe de a însemna pentru domnia-sa, o activitate marginală mai puțin semnificativă, așa cum ar putea fi foarte bine pentru un altul, sunt momente de completare poetică și etică, psihologică și practică ale modului cum își înțelege scrisul său.

In general critica literară are acest rost. La domnul Perpessicius însă insinuarea în actualitatea literară este completă, foiletonul este genul său prevalent și deci contactul cu toate ecourile, de modă, moravuri, etc. care însoțesc în momentul apariției lor operele literare, îi este necesar, îl preocupă și prin urmare spiritul său caută să se sustragă oricărei schematizări, să se mențină în acea stare de mobilitate și familiaritate plină de modestie și darnică uneori, cu fenomenele efemere, cu emoțiile empirice. Articolele din «Dictando divers» nu sunt decât exercițiile acestea necesare, necontenite, ale criticului, — care corespund, cum e firesc, și unei nevoi lăuntrice, alcătuirii sale sensibile și artistice — de a respira aerul evenimentelor, impresiilor, observațiilor, emoțiilor fugare, înăuntrul cărora să toarne prisosul intelectualității, simțirii sale și culturii sale literare în care predomină timbrul simbolist, erudiției sale literare clasice și moderne, însfârșit fondului său uman care se sbuciumă, prizonier fără scăpare în vocația de critic a autorului pe care izbutește să o nutrească cu accente de poezie și sensibilitate, dar pe care nu o poate învinge pentru a ajunge la o bogată, consistentă, caldă, directă, expresie de sine.

Domnul Perpessicius ne apare ca un spirit unitar și definit cum rar întâlnim în literatura noastră. Poeziile sale, critica sa și paginile celelalte de literatură dovedesc acest scrupul al artei unitare și definite, care își găsește locul său geometric în stil, fără nici un amestec de planuri, fără nici o ispită de evadare dintre acelea care deformează pe atâția din scriitorii noștri care nu vor și nu pot să fie la înălțimea destinului lor formal și umblă după himere impuse de modă. Acest omagiu trebue subliniat cu atât mai mult, când poate fi adus cuiva. Domnul Perpessicius este deaceea tipul scriitorului matur, în literatura noastră așa cum ea a înflorit — cu excrescențele atâtor erori pe trupul ei (aceasta fără să ne referim la valoarea ei) — în ultimii 20 de ani. Socotim, încăodată, că este un lucru extrem de important acesta, el dovedind rezistența ideală a unei vocații, puterea ei de afirmare și de împlinire — în desfășurarea căreia ediția critică a lui Mihai Eminescu înfățișează un moment important —, siguranța ei.

In «Dictando divers» esențele expresive ale scrisului domnului Perpessicius găsesc un câmp mai favorabil de a ieși la iveală, prin felul subiectelor, prin genul bucăților pe care această carte le conține. Momentele lirice ale scriitorului sunt foarte numeroase. Acest lirism caracteristic al scrisului domnului Perpessicius se definește însă din capul locului prin incapacitatea de a stărui în sine insuș, de a se aduna. El este evanescent sau este o lumină de licurici care moare și renaște în fiecare moment. El este întrerupt întruna de scurt-circuitul intelectualității și această vicisitudine îi dă particularitatea pe care o are, care-l face înșelător sau, pentru sensibilitățile obosite sau tocite, ațâțător, dar care, firește, este lipsit de firescul lirismului propriu zis, să zicem de acela al poesiei lirice. O asemenea esență de scris ar deveni enervantă dacă, printr'o alcătuire fericită și, am putea spune, totuș logică cu ea însăș, conținutul uman, psihologic, generos și potolit al scrisului domnului Perpessicius, nu ar alătura stilului acesta al său compensarea unei naturi care-ți devine imediat apropiată, care iubește emoțiile blânde și care arată înțelegere și noblețe, înțelepciune sau bunătate. Grefată pe acest stil, o altă natură, turbure, răutăcioasă sau cinică, l-ar fi făcut în adevăr, o esență nocivă. Nu facem o simplă ipoteză afirmând aceste lucruri. Modernismul literar este bogat în această esență de lirism prea mult acidulat, care nici nu izbutește să se toarne într'o vocație critică armonică, asemeni aceleia a scriitorului român, nici nu poate, firește, ajunge la poezie și, vai!, nici nu găsește o completare reconfortantă într'o natură omenească mai senină și calmă, mai împăcată și mai curată, dând la iveală astfel atâtea produse detestabile, disolvante, ca acelea ale modernismului literar iudaizant.

Bogată este influența modernismului în scrisul domnului Perpessicius dar câte alte complimente mai găsești în resursele scriitorului, acelea ale armoniei și unității la care ne-am referit, acelea ale unei culturi în acelaș timp impresioniste și metodice, acelea ale naturii lui însăș! Fără a ne atinge de locul însemnat pe care domnul Eugen Lovinescu îl are, prin opera sa, în literatura noastră, noi socotim că modernismul său critic și stilistic — cu care fără îndoială d. Perpessicius se înrudește — nu a izbutit să se filtreze și să se completeze cu esențele necesare care să-i dea o fizionomie atât de armonică ca aceia a mai tânărului său confrate, domnul Perpessicius. Acestea le spunem, fără să ne referim însă la temeiurile de gust și principii ale criticei domnului Perpessicius, care manifestă, fără îndoială preferințe uneori prea marcate pentru anumite genuri de literatură, sau care, prin necesitatea activității sale critice foiletonistice, strâns legată de empirica actualității, îl fac prea tolerant — din prevedere sau simplă toleranță umană — și care afirmă principii orientate, în mod firesc, și după gust. Nu este locul să ne referim la aceste lucruri.

Vorbim de lirismul d-lui Perpessicius ca de o înclinare a sa către tonul vibrant și scrisul bogat în imagini, pe care în «Dictando divers» îl întâlnim la fiecare pas, poetizând lucrurile, dând un înveliș atrăgător temelor, adâncind pe cât este cu putință emoția și însoțind, pentru a le da o capacitate de solicitare mai mare, ideile, sfaturile, propunerile, observațiile. *Poetizarea* aceasta pornește pe deoparte dintr'o nevoie a sensibilității și pe dealta rezultă dintr'o acumulare de evocări și reminiscențe din literatură, din istorie, din mitologie, etc. Oricărui lucru mai însemnat despre care vorbește, d. Perpessicius îi găsește o analogie, o asociere, o sugestie în lumea experienței sale de spirit cultivat, de om în care cultura nu mai este un bagaj exterior, ci e substanța de toate zilele a inteligenței și sensibilității. Vom remarca, de exemplu, un admirabil simț și o cunoaștere a clasicismului antic, pe care preferințele moderniste, nu-l deformează. Scriitorul îi dă numai o anumită definiție, prin mijloacele firești ale stilului său, fără a le atinge puritatea.

In «Silen și Egle» scrie: «In iatacul depărtat al seninului iglițele stelelor începură să se miște, mânate de îngeri nevăzuți. Din poemele mitologiei, scoborîră în foșnet de pajiști ușor cosite, umbre din aurora vârstelor. Silen, amețit de băutură, dormea dus în peștera răcoroasă. Coroanele de pe fruntea-i stăteau aruncate deoparte, dar toarta roasă a pocalului o ținea tot strânsă în mână. Acum era timpul. Chromis și Mnasylos se iviră cu teamă și tot cu teamă merseră în vârful picioarelor să nu-l destepte. Inapoia lor venea Egle, frumoasa Naiadă. Cu ghirlănzi căzute, îl legară. Bătrânul se deșteptă și zâmbi. Și mai cu seamă zâmbi când Egle își purtă sânii pe la nasul dumisale și-și văpsi fruntea și tâmplele cu must de mare. «Ei bine, am să vă povestesc, începu bătrânul. Veți auzi cântecele pe care le râmniți de atâta vreme. Pentru dumneaei, și arătă spre Egle, am altă plată» (pag. 41).

Evocarea Silenului care cântă marile mituri, se închee cu o revenire la «situația falsă» a celui care se lasă elanului său și care exclamă «O, viciu de elasticitate!», amintindu-și apoi că nu această «mitologie inoportună» trebuia să-l răpească, în timp ce «Didona» în carne și oase de lângă el, așteaptă «Imnul propriei sale frumuseți».

Această prezență a spiritului său, această luciditate care vine și cu elementele ei de cultură, de care nu se poate elibera niciun moment, răpesc putința emoției substanțiale, efuziunii, d-lui Perpessicius. O întâlnești la fiecare pas, fie în floarea unei imagini ca o gâză strălucitoare și vivace care te împiedică să-i aspiri mireasma, fie la sfârșitul bucății, fie în mod neașteptat după o zugrăvire plastică, prin enunțarea unei teme practice, polemice care face ca unele din aceste bucăți să poată fi socotite ca admirabile probe de gazetărie cultă.

Afară de câteva din care scriitorul se abține dela orice scop, dincolo de acela al exprimării unui moment intim, într'o formă potrivită, cu surâsuri de ironie ici și colo, și totuș aplecat asupra sa însuș, gata să se observe (cum este «Faunul de bronz», «Mesaj disperat»), în toate celelalte bucăți găsim o exegeză necontenită didascalică, a faptelor.

Un motiv care face obiectul câtorva din bucățile primului ciclu (volumul este împărțit în trei cicluri) și revine în mod izolat, și în altele, este acela al regretului unui trecut de ieri, așa cum îl evocă anumite locuri, lucruri, peisagii, oameni, puse în contrast cu alte priveliști de astăzi; scriitorul îi acordă o preferință marcată. Peisagii ale Brăilei sau Bucureștilor, aspecte de detaliu ale vieții literare de ieri sunt zugrăvite cu delicată emoție.

Această emoție «crepusculară», lipsită de intensitate dar irizată, șampanizată, de mijloacele stilistice ale scriitorului, devine aproape un leit-motiv sentimental dealungul întregului volum de o melancolie plăcută.

Am putea intra în concret și mai mult, și enumera ori semnala conținuturi diferite, idei sau meditații, observații sau impresii, etc. Numeroase sunt (în al doilea ciclu) însemnările legate direct de viața literară («Voluntarul Săulescu», «D. Iacobescu», «Statuile lui Eminescu», «Gala Galaction la 50 de ani», «Alexandri la Peleș», «Mihail Sadoveanu la 50 de ani», «Quia poeta fuit» etc.) în care găsim observații vrednice de reținut.

Dar nu acest conținut este important, din punct de vedere literar, în volumul «Dictando divers». N'am voi să fim înțeleși greșit. Conținutul acesta nu are un primat, cum are în majoritatea cazurilor, în scrierile critice propriu-zise ale d-lui Perpessicius. Sunt odihnitoare și umane aceste pagini care părăsesc un moment, fiecare, efortul temei critice care are rigorile lui, născute din profuziunea tipică a produsului literar, și îngădue o activitate marginală mai slobodă în care se pot ridica la suprafață substanțe sufletești diferite, mai mult ori mai puțin conzistente. Dar ceeace primează la scriitor este stilul, de data aceasta. Scrisul are o tendință prevalent expresivă, căreia i se sacrifică profunzimea și originalitatea ideii și emoției; scriitorul atinge foarte adesea un nivel rafinat și suav, el ajunge la o artă de maestru. Am citat numai câteva scurte pasagii și ele încă ar fi suficiente să dovedească acest lucru. In acest fel sub primul aspect al unui didascalic, scrisul d-lui Perpessicius o ascunde, prin primatul acesta al stilului, al unui stil îmbibat și de mijloacele unei culturi poetice moderniste, un cultivator rafinat al unei gratuități artistice.

Uneori, fără îndoială, stilul său cade într'un stadiu, cum ar zice Italienii, de «macchinosità», de artificialitate și prețiozitate intelectuală, dar darul firesc de a scrie al d-lui Perpessicius și gustul său cultivat de lecturi alese, — al căror ecou se simte și în țesutul stilistic — readuce cuvântul la nivelul artei sau virtuozității.

Dragoș Vrânceanu

ARTE PLASTICE

EXPOZIȚIA D. GHIAȚĂ ȘI A. D. GHIAȚĂ

Fenomenul plastic este cercuit, pe de o parte, de factori etici și, pe de altă parte, de factori estetici. Ca scop se urmărește fixarea, în imagini caracteristice, a credințelor despre viață; din felul în care se preîntâmpină cutare sau cutare aspect, rezultă unitatea stilistică specifică. In cultura noastră plastică suntem nevoiți a recunoaște până acum un singur moment, în care stilul primește aureola unei complexități, în care se alătură cu egală însemnătate sensul estetic și sensul etic. Acest moment culminează în creația noastră populară: icoane, cusături, covoare, cioplituri, etc.

In esență, viziunea estetică a creatorului popular prezintă întru totul caracterele unui lirism neșovăitor în expresie, degajat în formă și precis în scop. Totuși, țăranii n'au făcut artă pentru ca să se distreze ci, aplecându-și harul talentului asupra unei nevoi obișnuite în viața lor, au dat gestului măreția unei seriozități care i-a ridicat la rangul de creatori. — Nu jonglări technice, ci gând și simțire îndreptate în sensul unei trebuințe imediate pe care, fiindcă au rezolvat-o plini de credință, au încununat-o în acelaș timp, cu nimbul unei spiritualități care este aidoma sufletului lor; simplă și reavănă, ca un pământ sănătos.

Peisagiul a fost cel dintâi maestru al creatorului popular. Ei, țăranii, au învățat roșul în scăpătatul unui apus, verdele și l-au descoperit sub pași, albastrul în bolta care le acoperea satul și biserica, galbenul, ocre-ul, liliachiul și toate celelalte culori le-au identificat în mediul apropiat și nu învârtind penelul în cutia de culori. Iar variația tonurilor în fața cărora suntem uimiți când le descoperim, au învățat-o tot din natură; din contactul luminei solare cu peisajul. Ei au simțit mai repede ca noi, pentru ce aceleași culori, radiante de veselie și seninătate într'un răsărit, devin într'un amurg dramatice și triste. Și au înțeles mai cu seamă, că transpunerea timbrului tonal, specific peisajului, poate să placă într'o cămașă pe care o îmbraci, într'un covor atârnat pe perete sau într'o icoană pusă la altar; plac toate acestea, fiindcă ele poartă o infimă părticică din respirația mediului în care s'a plămădit însăși ființa omenească; și tot pentru acest lucru, arta lor seamănă cu ei. Reese de aici că, chiar în structura formală a operei, mediul este un factor determinant. Totul este ca ochiul artistului să fie obișnuit să se aplece sever asupra caracterului specific lucrurilor înconjurătoare.

In felul acesta e cu putință acea desghiocare lăuntrică a artistului care cuprinde într'o largă îngemănare spirituală, frumusețea terestră cu poezia sufletească. Și fiindcă de o parte e un creator, (întâmplător) român și de altă parte un peisagiu natal, e dela sine înțeles că sensul stilistic va fi propriu realității din care a luat naștere.

Acesta credem că este drumul parcurs de pictorul D. Ghiață. Arta sa e românească prin subiect și, în aceeași măsură, prin conținut. Formal, opera sa a devenit originală și autonomă prin sinceritatea cu care artistul s'a apropiat de obiectul pictat, precum și prin credința că gestul făcut cu pasiune și dăruire totală, devine artă. Temperamentul artistului s'a suprapus acestor principii, într'un mod fericit, atât în fond cât și în formă, isbutind să îngemâneze nevoile unei viziuni moderne, cu viziunea artei populare.

Cum va fi ajuns la această fericită apropiere, ne este greu să precizăm. In orice caz, credem că drumul n'a fost parcurs atât prin raportări critice, ci mai cu seamă printr'un contact efectuat sub amprenta sensibilității. In gest, pictorul e calm și sincer. Nicăeri nu surprindem efortul meșteșugului, ci mai repede ghicești o retină condusă de un instinct sigur. Fapt este că prin acest fel de a se desfășura interior, pictorul s'a pomenit deodată continuator al unei viziuni artistice, după care pictura noastră modernă aleargă cel puțin dela Grigorescu încoace (adecă exact din momentul în care a pierdut-o).

Pictorul D. Ghiață, pus în fața peisagiului, știe să fie stăpân în gest, fără să fie teatral, ci, calm și sensibil, să desfășoare în spațiul tabloului un aspect al naturii pe care îl ridică în însemnătate la rangul unei icoane. Ceeace subliniem îndeosebi, este tendința pictorului de a păstra culorilor sensul lor original. Tonurile se orânduesc în compoziție după o ordine, al cărei control este efectuat prin atributele unei logici structurale, ceeace permite pictorului să descrie un subiect în culorile locale.

Unii dintre adepții impresionismului au căzut în greșala de a clasa acest fel de a vedea, adecuat viziunii decorative. De aici goana după nuanțe și pigmenți care pe alocuri au dus la o totală desfigurare a sensului inițial al tonurilor, determinând în acelaș timp o exagerată aplecare spre subiectivism și prin aceasta o fatală depărtare de realitatea înconjurătoare. Expoziția pictorului D. Ghiață contrazice acest punct de vedere și actualizează principii a căror forță decurge din însăși simplitatea lor.

Bine înțeles, dela această constatare urmează să vedem întrucât temperamentul creator al artistului corespunde înălțimii cerute de criteriile unei mari personalități. Pentru a nu lăsa în umbră acest aspect, ar trebui să purcedem la o minuțioasă analiză a lucrărilor, operație care, e drept, este îmbietoare, dar conform planului dedicat acestui articol, ne vedem siliți să amânăm acest gând pentru altădată. Vom spune că în cadrul principiilor pe care se mișcă și se împlinește evoluția artistului, drumurile sunt întru totul deschise marilor realizări.

Ne-ar trebui încă atâta spațiu să vorbim despre arta decorativă a doamnei A. Ghiață. Vederile domniei-sale sunt profund vecine cu atitudinea pictorului, al cărui nume îl poartă spre multă cinstire. Acelaș cult pentru isvoarele concepției populare și, în aceeași măsură, d-na Ghiață este posesoarea virtuților pe care le cere arta. Covoarele și icoanele expuse strălucesc de prezența unei sensibilități artistice, prin prisma cărora suveica și bătătorul devin magice instrumente de captare a emoției.

In icoane, penelul artistei descrie conture spontane și calde, care fac un pas destul de mare dela linia descriptivă a creatorului popular. Acest desen este completat cu tușe transparente de culoare, pe fonduri metalice de argint sau aur. Figurile sunt încadrate de ornamente decorative care amintesc stilul bizantin. Rezultate uimitoare a obținut în covoare. Simțul coloristic al artistei, mlădios, se supune torsiunilor, printre subiecte și isbutește de fiecare dată să supună ritmic diferitele aspecte ale unei probleme.

Am fi bucuroși dacă cititorii, în deosebi artiștii tineri, vor găsi în lectura acestor însemnări impulsuri pentru o mai hotărîtă voință de a se apropia de înțelesul artei populare. Rezultatele obținute de domnul și doamna Ghiață, pot fi luate ca un îndemn.

Ion Vlasiu

INSEMNARI

REDACȚIONALE. ***O ceată de scriitori tineri pornim la drum ridicând o flamură de luptă închinată credinței în drepturile noastre asupra întregului pământ străbun. Nici un petec de loc sfințit de sângele și osemintele înaintașilor, străjuit de pajurile stăpânirii românești, nu poate fi înstrăinat.***

Datoria scriitorilor tineri e să aprindă făclii de veghe la vechile hotare, să pătrundă cu graiul lor de apostoli în casele și în conștiințele românești de pretutindeni și să întrețină focul sacru al credinței în biruință. Un neam care luptă și speră în viitor nu poate fi învins, oricâte furtuni s'ar deslănțui asupra lui.

Chemăm în rândurile noastre pe cei ce împărtășesc crezul în izbânda neamului românesc.

SCEPTICISM ROMÂNESC? Mi se pare elementar a recunoaște că atitudinea sceptică aparține epocilor decadente, popoarelor bătrâne și istovite, și indivizilor atinși de blestemul sterilității iremediabile. Puterea în desfășurare nu se îndoiește niciodată de ea însăși. Momentul îndoielii ar semnifica începutul crizei, indiciul dizolvării lăuntrice; firește, când îndoiala nu reprezintă o metodă de cunoaștere, care poate fi preferată chiar de spiritele pline de sevă și patos constructiv.

Trebue să ai în urmă o vastă experiență și o întreagă istorie ca națiune pentru a-ți îngădui anchilozarea în perspectiva sceptică. Fiindcă anchiloză înseamnă scepticismul și alexandrinismul anumitor culturi stinse prin epuizare interioară, prin sleirea forțelor de creație. O cultură și o națiune cari au cunoscut în existența lor momentele tensiunii supreme și formele expresiei majore a destinului lor, greu pot evita până la urmă primejdia închircirii în anemice atitudini de viață. Eșuarea în scepticism mi se pare, în acest caz, inevitabilă, și deci firească. Este bătrânețea lor, pe care n'o pot ocoli.

Unde însă atitudinea sceptică mi se pare a nu mai fi deloc firească și explicabilă, este când o întâlnești la popoare și culturi cari n'au trecut nici de prima treaptă a realizării lor. La popoarele tinere și culturile încă în plină desvoltare. Fie ca atitudine colectivă, fie individuală, acest soiu de scepticism nu mai este câtuși de puțin un proces natural și organic formelor istorice, ci pur și simplu o capitulare rușinoasă. Fiindcă nu poți cădea, înainte de a fi fost!

Scepticismul românesc ca fenomen colectiv, dar fără aderențe profunde în masa etnică, își are explicația în anumite complexe de inferioritate, alimentate și cultivate de forțe eterogene neamului nostru, cari au avut de câteva decenii o priză directă asupra păturii conducătoare. Teoria «păturii suprapuse» — asupra ei vom stărui — nu trebue uitată sau minimalizată. Formele politice ale României contemporane au îngăduit ca firele destinelor naționale să treacă prin mâna unor grupuri de oameni cari, dacă n'au fost toți de origină etnică streină, au fost prin formație spirituală streini de chemările istoriei noastre. Pătura noastră conducătoare, să o recunoaștem, de mentalitate precumpănitor liberalistă, n'a fost o prezență reală și vie pe linia istoriei românești, fiindcă n'o lega — afară de o solidaritate feroce de interese materiale imediate — nici o mare și fanatică credință în destinul neamului.

Pe deasupra, în viața noastră publică, bătrânețea biologică și spirituală a stăpânit dictatorial. Deaceea inerția, «cumințenia», îndoiala au predominat. Peste tot și în toate. Deaceea a avut neamul acesta plumb în aripi. Și tot pentru asta a ajuns până la punctul de a se îndoi de puterea, virtuțile și capacitatea unei ascensiuni impetuoase și cuceritoare. In lipsa elanului colectiv lăuntric, pe care pătura conducătoare nu l-a putut insufla Neamului, fiindcă nu l-a avut ea, am ratat la prima ciocnire rodul trudei fără nume al unor mari înaintași, cari au crezut fanatic în idealul unității naționale și în viitorul românismului. In ce-au crezut cei cari au exploatat victoria lor atât de aspru plătită? In nimic!

Scepticismul bleg și nesemnificativ, deficiențele cu tragic rezultat ale generației care ne-a precedat, le-am justificat prin lipsa totală de spirit, de concepție și viziune istorică, prin bătrânețea stearpă care s'a răsfrânt, paralizându-l, și asupra corpului național.

Cum să mai înțelegem și să mai justificăm însă scepticismul unor camarazi din generația noastră? E revoltător să constați că unii dintre noi, din generația aceasta mustoasă și încă în plină ascensiune, se îndoiesc mai rău ca cei de eri de vitalitatea și capacitatea creatoare de stat și cultură a acestui neam. Dacă îndoiala lor izvorăște dintr'o pripită și superficială cercetare a istoriei noastre nemai pomenit de sbuciumate, nu ezit să afirm că acest scepticism istoric este absolut neîntemeiat. Că există anumite deficiențe istorice? Dar care istorie nu le cunoaște? Și, numai latura aceasta interesează? Inteleg ca latura negativă a istoriei noastre, pasivitatea noastră proverbială, în care s'ar putea găsi și secretul rezistenței noastre unice față de covârșitoare presiuni, să fie cultivată cu predilecție de cei cari ne vor și pe mai departe în umbră ducând, «cuminți», o existență nesemnificativă. Este însă intolerabil ca o parte a trecutului să ne hipnotizeze și să ne paralizeze. Și apoi, noi știm că viitorul nu stă numai în funcție de trecut, ci, într'o largă și apreciabilă măsură, și de voința noastră.

Dacă îndoiala unora dintre noi, e drept foarte puțini, își are explicația în fluctuațiile prezentului și în descurajarea provocată de el, voiu spune că aceștia nu iubesc lupta, și nu au forța morală necesară pentru a o duce. Și atunci să se dea la o parte. După jertfele cutremurătoare ale generației noastre, scepticismul și descurajarea lor, mi se pare o impietate!

Generația noastră trebue să nu contenească a fi stăpânită de credința fanatică în destinul acestui neam cu extraordinare daruri, și de voința sălbatecă de a triumfa în lupta istorică pentru valorificarea lor.

Aceasta e linia ei. Scepticismul de motivație istorică și psihologică trebue privit ca focar de infecție morală, și trebue să dispară.

N. Tatu

UN STRIGĂT DE ALARMĂ Cartea voluminoasă a d-lui Prof. Onisifor Ghibu, intitulată „Politica religioasă și minoritară a României" (842 p.), cuprinde o serie de documente privitoare la politica inconstientă practicată de guvernele țării față de minorități și față de organizația religioasă a acestora. Străbătând paginile acestei lucrări, te întrebi umilit: cum a fost cu putință să se săvârșească atâtea greșeli, cari, în unele cazuri, constitue acte de trădare națională?

Din concluziile d-lui Ghibu, reținem deocamdată, numai câteva:

— „Comunitățile naționale" ale minorităților, fiind anticonstituționale și ilegale, se desființează. Arhivele lor vor trece în păstrarea Arhivelor Statului.

— Toate concesiunile făcute, dela 10 Februarie 1938 și până astăzi, minorităților naționale sau confesionale vor fi supuse unei revizuiri temeinice.

— Politica minoritară viitoare a României se va întemeia pe principiul eliminării integrale și cu orice sacrificii a tuturor minoritarilor din cuprinsul Statului nostru, în baza schimbului de populație.

— In măsura în care acest principiu nu s'ar putea realiza integral, va trebui aplicat, în mod riguros, principiul reciprocității de tratament, neadmițându-se pentru nici o minoritate din România un tratament mai favorabil decât cel la care sunt supuși Românii sub oricare din stăpânirile străine.

Dar cartea domnului Ghibu, care constitue un adevărat strigăt de alarmă, merită o expunere mai largă. — *T.*

PROBLEMA CONTINUITĂȚII Dr. Anton Balotă, *Le problème de la continuité*, contributions linguistiques, (1941). — Originea noastră păstorească și nomadismul sau transhumanța formează unul din cele mai utilizate criterii de lucru, în studiile sale filologice sau de folclor, ale lui Ovid Densușianu. Fără a polemiza cu teza regretatului savant, d. Balotă ridică în primul studiu al acestui volum o poziție cu totul opusă. Intervenind în faimoasa problemă a continuității, d-sa încearcă s'o susțină prin caracterul de stabilitate al vieții Românilor din stânga Dunării, caracter pe care-l evidențiază printr'o subtilă analiză a semantismului cuvântului *țară*, în comparație cu situația acestei noțiuni la alte popoare.

In limba română, cuvântul *țară* întrunește patru înțelesuri: pe acela de „regiune geografică", pe cel de «patrie», apoi de «stat» și în sfârșit pe cel de «pământ», care e dealtfel și sensul originar al cuvântului, evoluat din lat. *terra*. Examinând această realitate, pe care o prezintă limba, Dr. Balotă conclude pe bună dreptate că „niciodată *terra* n'ar fi evoluat către noțiunea *stat, patrie*, dacă, în loc să fie fixat de pământ, poporul nostru ar fi cunoscut în timpul formației limbii sale migrațiunile pastorale sau deplasările cerute de teoria lui Roesler" (p. 24). Numai limba unui popor stabilit de mult timp pe același pământ putea da naștere polisemiei *țară, stat, patrie*, pe receptacolul aceluiași cuvânt, urmaș al lui *terra*. Această polisemie indică profundul atașament, reflectat în limbă, al poporului nostru, față de pământul de baștină. Spre deosebire de situația ce-o prezintă dialectul daco-român, graiurile românești din dreapta Dunărei atribue cuvântului *țară* numai sensul de „pământ", fapt care corespunde fenomenelor de migrațiune caracteristice păstorilor români din Balcani și Pind.

Trecând la examinarea situației noțiunilor de mai sus în limba maghiară, d-l Balotă constată că aceasta — „limbă a unui popor care n'a cunoscut așezarea fixă mult timp", — nu poate demonstra coincidența a patru termeni (țară, stat, patrie, pământ) într'un singur cuvânt. Noțiunii „pământ" îi corespunde termenul *föld*, cuvânt fără nici un raport cu *állam* și *ország* (stat), care la origine însemna „regiune geografică", evoluând apoi spre sensul de „teritoriu supus unui singur șef". Așa dar *ország* „înseamnă țara supusă unui stăpân, fapt ce convine noțiunii de stat maghiar, creat prin cuceririle șefilor" unguri (p. 19), — conclude în mod just autorul. Cât privește noțiunea de „patrie", Ungurii o redau prin cuvântul *haza*, ceea ce înseamnă că, neînzestrând-o cu nici o colora-

tură afectivă, pentru ei patria reprezintă numai şi numai locul pe care diferite considerente i-au determinat să-şi fixeze locuinţele. Patria nu implică deci pentru Unguri legătura profundă cu viaţa strămoşilor, ale căror morminte ei le-au lăsat uitate în stepele Asiei. Spre deosebire de ei însă, ramificaţiile semantice ale cuvântului *ţară* la Românii din Nordul Dunărei se datoresc „condiţiilor speciale ale vieţii dacoromâne: ataşamentul neîntrerupt al poporului faţă de pământ şi crearea unei vieţi organizate" de stat (p. 25).

Faptele linguistice înfăţişate de d-l Balotă în acest studiu converg deci spre demonstrarea clară a continuităţii noastre în Dacia, spre deosebire de aspectul de fenomen datorit migraţiunii al aşezării Ungurilor în Panonia şi de fenomen datorit invaziei şi cuceririi al stăpânirii lor în Ardeal.

RENAŞTEREA ŞI REFORMA. D. Andrei Oţetea publică în editura Fundaţiilor Regale un întins studiu, cu titlul *Renaşterea şi Reforma.* Concluziile la care ajunge autorul ţintesc la o reabilitare, care de altfel nu e nouă, a Evului Mediu, care — prin lumea catolică — n'a întrerupt un singur moment legăturile cu antichitatea. Renaşterea e deci condiţionată de epoca precedentă, asupra căreia a planat o falsă legendă de obscurantism. (Desbaterile în jurul acestei probleme au oarecare asemănare cu discuţiile dela noi asupra epocii fanariote). Fixată în acest aspect de continuitate al culturii europene, Renaşterea se pregăteşte de fapt încă din secolul al XI-lea, putându-se vorbi de ea „din momentul în care instituţiile şi principiile care, în Evul mediu, îndrumează viaţa creştinătăţii occidentale, nu mai pot satisface nevoile materiale şi morale ale credincioşilor şi stânjenesc libera desfăşurare a activităţii lor" (p. 329). Autorul crede că entuziasmul Renaşterii pentru antichitate se explică prin faptul că aceasta opunea autorităţii bisericii „autoritatea unei doctrine tot atât de prestigioasă, dar întemeiată pe simţul comun" (p. 332). Umanismul Renaşterii face, în sfârşit, posibil triumful ideilor de toleranţă. De-aci legătura dintre această epocă şi Reformă.

LITERATURA VIITORULUI. Una din cele mai patetice teme pe care le va exploata literatura viitorului va fi aceea a peregrinărilor, a nomadismului, a provizoratului provocat de actualul războiu.

Intr'un articol recent din *Journal de Genève* semnat cu iniţialele P. Z., după ce se expun restricţiile alimentare şi limitele impuse impulsurilor noastre de viaţă prin războiu, ni se spune: «Războiul a adus relativ puţine pierderi, dacă ne gândim la hecatombele de morţi ale celui precedent. Dar, în schimb, el a multiplicat la infinit absenţele. Două milioane de prizonieri, dispăruţi civili, nenumărate familii împrăştiate, — câte aşteptări şi solitudini, câte nelinişti şi tristeţi nu provoacă toate acestea! Această mare nenorocire a separaţiei ar putea fi atenuată într'o oarecare măsură, dar ea va subsista implacabilă, până în ziua îndepărtată a păcii». Marea calamitate a absenţei, a depărtării, cu deprimările, cu neliniştile, dar şi cu speranţele pe care le implică, va alimenta probabil în curând din prisosinţă literatura franceză, care, dela un timp, din saţietate, începuse să devină simplă vorbărie sau speculaţie psihologică nu rareori superficială.

Ion Ştefan

CRĂIŞORUL. — romanul revoluţiei lui Horia. scris de Liviu Rebreanu, a apărut recent într'o nouă ediţie, tipărit de «Cugetarea». Presa noastră literară n'a comentat în niciun fel semnificaţia deosebită pe care, astăzi, cartea domnului Rebreanu o are. Spun *astăzi* pentru a marca o anume sensibilitate a timpului, în atmosfera căruia se reactualizează o lungă şi dureroasă pagină de istorie naţională.

In «*Crăişorul*» ne este redată, într'o amplă desfăşurare epică, răscoala ţărănească dela anii 1794—1785. In privinţa aceasta d. Liviu Rebreanu a fost bine şi constiincios informat, şi a recurs atât la izvoarele istorice, între care, arhivele de documente dela Alba Julia, şi desigur, cartea lui Nicolae Densuşianu, cea mai completă monografie asupra revoluţiei dela 1784—85, — cât şi la unele mărturii locale, păstrate pe terenul unde s'au desfăşurat evenimentele.

Ştim că Liviu Rebreanu a fost cândva prin munţii Apuseni şi pe valea Crişului Alb, tocmai cu scopul acesta. Marele nostru scriitor s'a oprit şi la Brad, târg din vechiul comitat al Zarandului, unde l-a întâmpinat scriitorul popular Adam Bolcu, azi dispărut, punându-i la dispoziţie un bogat material cules din tradiţiile orale ale băştinaşilor.

Astfel, «*Crăişorul*», departe de a fi o romanţare a revoluţiei de la 1784—85, în înţelesul cunoscut şi pejorativ al cuvântului, — poate fi considerat o carte scrisă pe *viu*. Prin aceasta vrem să afirmăm caracterul de autenticitate al romanului lui Liviu Rebreanu.

In «*Crăişorul*» ca şi în «*Răscoala*» Liviu Rebreanu evocă, cu acea putere pe care numai marii creatori o vădesc în opera lor — toate frământările vremii, întreaga psihoză colectivă a epocii. Sunt imagini complexe ce oglindesc nu numai teatrul mişcărilor populare ci ne înfăţişează însuşi peisagiul vieţii româneşti de acum un veac şi jumătate, în ceeace avea profund caracteristic.

Este potrivit, cred, să mai facem o remarcă în legătură cu romanul domnului Rebreanu.

Şi anume asupra integrării unui scriitor în ordinea mare a tradiţiilor neamului său. Deoarece scriitorului îi revine, în primul rând, rolul de a exprima ceeace este specific neamului.

D. Liviu Rebreanu este, în privinţa aceasta, mai mult decât un exemplu de elită. Romanele sale mari: *Ion, Pădurea Spânzuraţilor. Crăişorul* şi *Răscoala* constitue o vastă epopee a neamului nostru, o cuprinzătoare frescă a societăţii româneşti, în manifestările ei cele mai de seamă.

Numai de aci, dela realităţile robuste ale vieţii româneşti pornesc toate ascensiunile. Apoi, aşa cum teoretizează Hegel, tot prin relevarea acestora drumul va fi deschis, ca şi pentru Liviu Rebreanu: «*dela particularul etnic la universalul uman*».

Vlaicu Bârna

MEMORANDUL Deodată cu lăsământul literar al lui Simion Bărnuţiu, d-l Iuliu Maniu a dăruit Academiei Române şi originalul Memorandului din 1892, scris în trei limbi: română, germană şi ungară, precum şi ciorna acestui act istoric întocmit de Iuliu Coroian, unchiul d-sale. Se ştie că împăratul Francisc Iosif, care îşi luase atâtea angajamente faţă de Români, când era la strâmtoare şi avea nevoie de ei, nici nu a voit să primească delegaţia ce dusese Memorandul la Viena şi nici nu găsise de cuviinţă să desfacă plicul cu plângerile Românilor ardeleni depus la cancelaria imperială. Românii totuşi au tipărit textul Memorandului în mai multe limbi şi l-au răspândit în lumea întreagă. De atunci s'au scurs atâţia ani şi în lume s'au petrecut multe prefaceri, dar nedreptăţile săvârşite faţă de Românii ardeleni tot n'au încetat. In zilele noastre s'au întocmit alte Memorande, de astă dată trimise la Berlin şi Roma. *T.*

MANUSCRISELE LUI S. BĂRNUŢIU Domnul Iuliu Maniu a adresat d-lui Alexandru Lăpedatu, Secretarul general al Academiei Române, deodată cu depunerea manuscriptelor lui Bărnuţiu, donate înaltei Instituţii de cultură, următoarea scrisoare: Domnule Secretar General, Unchiul meu Simeon Bărnuţiu a însărcinat pe tatăl meu Dr. Ioan Maniu să se îngrijească, împreună cu câţiva profesori universitari dela Iaşi, prieteni şi devotaţi de ai lui Simeon Bărnuţiu, de tipărirea manuscriselor rămase după dânsul. Câteva din aceste manuscrise au fost tipărite şi publicate, altele însă au rămas şi până azi needitate. Manuscrisele au rămas în posesiunea tatălui meu şi au fost păstrate în arhiva noastră familiară dela Bădăcin. — Din cauza invaziunii maghiare a trebuit să evacuez această arhivă şi cu ea şi manuscrisele lui Simeon Bărnuţiu. Voind ca aceste manuscrise să fie puse pentru toate timpurile în siguranţă şi supuse unei îngrijiri potrivite, în înţelegere cu membrii familiei mele m'am hotărît să le predau Academiei Române. In consecinţă, alăturat transpunându-le, rog Onorata Academie să binevoiască a le primi şi a le păstra în conformitate cu dispoziţiile Statutelor şi Regulamentelor ei, privitoare la arhivă. Rugându-vă să primiţi sincerele mele mulţumiri şi asigurarea înaltei mele consideraţiuni, rămân, cu distinsă stimă (ss.) Iuliu Maniu, Membru de onoare al Academiei Române. Bucureşti, 4 Martie 1941".

S'au depus următoarele manuscrise:

1. Despre Constituţiune, 280 pagini în manuscris;
2. Dreptul Ginţilor, 196 pagini în manuscris;
3. Estetica, 96 pagini în manuscris;
4. Fiziologia, 60 pagini în manuscris;
5. Logica, 176 pagini în manuscris;
6. Dreptul public natural, 282 pagini în manuscris;
7. Psihologia empirică de Beck (traducere), 128 pagini în manuscris;
8. Studiu comparativ despre Monarhia ereditară, electivă şi republică, 38 pagini în manuscris;
9. Istoria Filosofiei, 280 pagini în manuscris;
10. Metafizica, 128 pagini în manuscris;
11. Pedagogia şi Didactica, 496 pagini în manuscris;
12. Storia del Diritto Marittimo, 200 pagini în manuscris (L. italiană);
13. Institutuionum Theologiae Moralis, 90 pagini în manuscris (L. latină);
14. Notiţe de Drept, 73 caete în l. română şi germană;
15. Un carneţel cu diferite însemnări - jurnal, 128 pagini în manuscris;
16. Un dosar cu scrisori şi diferite acte în număr de 70. — *Corneliu Coposu.*

IN AMINTIREA LUI OCTAVIAN GOGA. O placă comemorativă va fi aşezată, la Sibiu, pe casa în care poetul Octavian Goga a locuit ca elev. Iniţiativa aparţine elevilor aceluiaş liceu frecventat şi de nemuritorul cântăreţ al tristeţilor şi suferinţelor nesfârşite ale moşilor şi părinţilor noştri. Să reţinem faptul. Amintirea celui ce cânta duios odinioară:

Avem un vis neîmplinit,
Copil al suferinţii,
De jalea lui ne-au răposat
Şi moşii şi părinţii!

nu trebue uitată. Mai cu seamă, nu trebue uitată astăzi, când jalea cântată de el ne umple din nou sufletul. Cultul poeziei lui Goga, trebue să fie şcoala călirii unei neînduplecate conştiinţe şi voinţe naţionale. — *N. Tatu.*

MUSTIAŢĂ P.: *Despre limba românilor în perioada veche a istoriei lor.* Movoznavstvo. — Kiev. Nr. 7. (1936) p. 81—105.

Problema continuităţii Românilor în Dacia şi implicit deci, şi a «naşterii» limbii lor, a atras încă de foarte mult timp atenţia multor cercetători străini. Studiile însă, unele pătimaşe, căutând să dovedească cu orice preţ o anumită concepţie politică, altele lipsite de documentarea necesară, iar altele întrunind ambele greşeli, au făcut ca această perioadă turbure din istoria limbii române să se întunece şi mai mult. In ciuda tuturor părerilor care au căutat să *limpezească* problema, stadiul la care s'a ajuns e tot în faza primară. Totul trebuie revizuit, gândit din nou, disecat.

Raliat acestei păreri, profesorul din Kiev, P. Mustiaţă, caută să explice toate acestea într'un fel nou.

După o introducere pe care o putem numi politică, în care autorul arată că cercetătorii burghezi au falsificat şi falsifică faptele istorice în interesul clasei lor, se arată că problemele istoriografiei române sunt următoarele: dacă poporul român e format din Latini pur sânge, dacă la baza colonizării au luat parte şi alte popoare cum şi locul unde a luat naştere statul român.

Toate teoriile: Xenopol, Rösler, Tocilescu, Mehedinţi, Savcenko sunt trecute în revistă, cercetate şi clasate după justeţea cu care se pronunţă asupra problemei.

Autorul susţine apoi că începutul limbilor romanice, cum şi denumirea *romanic,* trebue căutate în prima perioadă de expansiune romană, iar nici decum în ultimii ani ai Imperiului şi nici în primii ani după căderea lui.

Vocalismul şi consonantismul limbii române în perioada veche, dovedesc după d-l Mustiaţă că primele stadii ale formării limbii române trebuiesc căutate nu în cei zece ani din urmă ai durabilităţii Imperiului roman, şi nici în aşa numita epocă a barbarismului, ci în epoca apariţiei în Balcani a primilor colonişti latini.

In continuare, autorul arată că nu e de mirare faptul ce reese din compararea limbii române cu latina şi celelalte limbi romanice, adică cel al prezenţei unor numeroase elemente neromanice, citând în acest sens studiul prof. Iv. Savol's'ki (cuvinte româneşti de împrumut în limba ucraineană). Influenţele dela o limbă la alta se explică prin circulaţia intensă ce a existat între aceste neamuri, desvoltarea egală a aceleaşi epoci de viaţă socială şi economică, etc. Evoluţia limbii e legată de evoluţia societăţei. Ca o exemplificare a acestei aserţiuni autorul ucrainean, analizează transformarea lui *ă* final românesc (faţă, treabă) în *ă* faţă, treabă), ca o urmare a desvoltării capitaliste a Europei şi a României din Sec. XIX. Autorul îşi închee studiul cu încă câteva consideraţii de ordin politic.

IANOVIAN. *Eplyw slownictwa rumuńsiege na Podkarpatice, osobliwe na gwarę bruculsgą* (Influenţa lexicului românesc în regiunile subcarpatice mai ales asupra dialectului huţul) şi *acelaş,* Pochozdenie Auculow w svietle zopozyczén (Origina Huţulilor în lumina împrumuturilor lingvistice) în Sprawozdanie towarystwa naukowego we Lwowie XVIII-I (1939 p. 15—22 şi 26—27).

După ce dă o listă de cuvinte româneşti în dialectul huţul şi analizează apoi diverse similitudini în privinţa obiceiurilor de nuntă, familiare, la sărbători etc., autorul constată adânca influenţă românească asupra Huţulilor. Respingând teoriile că Huţulii ar fi Uzi, Goţi sau Celţi, admite pentru elementul etnic fundamental, părerea lui Kaluzniacki: originea românească.

Crede de asemeni că Huţulii erau bilingvi: sunt deci un amestec de Slavi şi Români. Trecerea *Românilor* în această regiune s'a făcut după constatările geografiei lingvistice pe două căi: prin Maramureş şi prin Bucovina.

Al. Stoianovici

CAPITALA. De mult nu mai e la ordinea zilei să vorbeşti rău despre Capitală. Nici noi n'avem acest gând.

Dar dacă cineva s'ar apuca să arate, în chip documentat, prin culegeri ingenioase de fapte, prin descrieri şi cifre, prin evocări atente, expresive, minuţioase ori lapidare, prin poze şi diagrame, însfârşit prin toate mijloacele, ceeace este detestabil în viaţa primului nostru oraş, dacă un spirit exclusivist şi mahmur, plin de ascuţime, şi-ar face un scop diabolic din scotocirea acestui oraş, întorcându-i pielea pe dos să i se vadă toate leziunile, acest lucru, mărturisim, ne-ar place. Am simţi şi noi ceva din plăcerea obsesiei drăceşti care ar fi hrănit, cu energia ei răzbunătoare, un asemenea studiu de mari proporţii, o asemenea monografie negativă, aruncată ca o toană misantropică organizată, în taifasul deprinderilor comode şi atât de insinuante ale acestei Capitale.

Ne-ar place această filipică documentară, această anatemă socială, acest atac ştiinţific sburlit, don-chişotesc, care ar desvălui, în autor, o inimă curată şi violentă, adânc rănită de spectacolul care i se oferă, pornită deodată să termine cu ezitarea dureroasă a toleranţei şi să se dedea cu sete unei opere de demascare masivă.

Acest Bucureşti! Acest Bucureşti al nostru!

Sau poate este o utopie un asemenea lucru! Poateca nu de documentări ingenioase şi solide, de ilustrări clinice, de fapte şi cifre, de sterilă ştiinţă, e nevoe pentru a ataca imponderabilul răului? Se cere poate vârful ascuţit şi aspru al spadei unei credinţe noui şi unei arte sbuciumate şi patetice...

Capitala este năpădită de reviste umoristice. Chioşcurile de ziare expun teancuri de asemenea publicaţii pline de anecdote, fără nici un sens satiric în ele, făcute numai pentru amuzamentul momentan, culese din toate părţile. Această colectare, sporită cu invenţii noui, este aruncată din nou în circulaţie, cu toate mijloacele colportajului, şi valul pătrunde şi acolo unde nu izbutise să ajungă pe cale orală. Un curent circular de anecdotă, dela periferie spre centru şi dela centru spre periferie, crează astfel «aerul condiţionat» pe care-l respiră Capitala noastră.

Revistele umoristice se consumă cu furie, dispar dela chioşcuri vertiginos, se anunţă apariţia altora noui. Lumea nu e sătulă de râs şi de amuzament. Mai vrea, mai vrea încă!

Iar într'un pat-garderobă, de pribegie, undeva, în celula dela etajul VIII plină de «insecte» a unui bloc, vreun tânăr citeşte totuşi — a câta oară — cu inima strânsă şi întunecată, a sufletului plin de desnădejde, versurile faimoase ale poetului, devenite atât de tragice:

«La noi sunt codri verzi de brad
Şi câmpuri de mătasă
La noi atâţia fluturi sunt
Şi-atâta jale'n casă.
Privighetori din alte ţări
Vin doina să ne-asculte,
La noi sunt cântece şi flori
Şi lacrimi multe, multe».

CATEDRĂ PENTRU STUDIUL UNGURILOR «RĂZLEŢI». La Universitatea din Cluj s'a înfiinţat o catedră care se va ocupa numai cu problema Ungurilor «răzleţi» din Ardeal. Se anunţă deasemeni că studenţii vor contribui la deslegarea problemei Ungurilor «răzleţi», prin activitatea pe care o vor depune vara la sate.

Ungurii «răsleţi» sunt toţi Ungurii din Ardeal, afară de grupul secuesc. Noi ştim tot aşa de bine ca Ungurii, acest lucru, deşi ei cred altfel. Dar problema nu este de resortul unei catedre universitare.

Ceeace voim să subliniem este nu scopul, ci ideia de a se creia o catedră universitară pentru această problemă. Nimeni nu poate nega ingeniozitatea acestei idei. Sunt numeroase fapte care arată că Maghiarii trăesc, cu intensitate, o utopie nouă, care nu e lipsită de pericole pentru noi, dacă ea congestionează spiritele clasei lor conducătoare în aşa măsură încât ea să-şi pună la contribuţie toate mijloacele în acest scop: utopia unor noui infiltraţiuni migratorii şi unei organizări expansive a Ungurilor pe teritoriul Transilvaniei, spre a împinge înapoi pe Români.

Stăpânirea românească de 22 de ani le-a arătat Ungurilor cât de slabe sunt poziţiile lor «milenare» pe pământul ardelenesc. Dominaţia de stat de până la 1918 i-a legănat în iluzia îngâmfată a unei dominaţii de fapt. S'au văzut însă, repede, slabi, minoritari, «răsleţi», în faţa stratului gros şi viu crescut din pământ, al poporului românesc. Ei încearcă acum o politică de stat căreia i se poate spune neo-medievală, în slujba căreia pun armele moderne ale organizării şi ştiinţei, ale politicei şi armatei.

Contele Teleki a declarat, acum câteva zile, că principiile «naţionalitare» n'au sens în Ungaria care nu cunoaşte noţiunea de «concetăţean naţionalitar». Maghiari suntem toţi, a afirmat contele Teleki, vorbind prin drept divin, şi în numele Românilor. Statul maghiar nu s'a bazat niciodată pe principiul etnic. Acesta era sensul cuvântării contelui Teleki, Ungaria s'a caracterizat totdeauna prin «ideia maghiară», nu prin «rasa maghiară».

Aceste idei îmbrăcate în teoria istorică a statului maghiar, nu sunt decât o şiretenie brutală pentru a justifica acţiunea de izgonire şi de împingere înapoi a Românilor de pe ţarina lor transilvăneană.

Persecuţiile şi politica maghiară în Ardealul cedat, departe de a fi răbufnirea unor patimi adversare, înăbuşite prea mult, reprezintă o încercare îndrăzneaţă şi utopică, dar periculoasă totuşi pentru noi, de a folosi fiecare secundă pentru schimbarea raportului geo-politic dintre Români şi Unguri în Ardeal. Acesta este esenţialul, dela care nu putem să ne îndepărtăm atenţia niciun moment. Acest lucru trebue văzut în fiecare măsură de stat, măruntă sau mai mare, a Ungurilor. Ei nu-i putem răspunde cu mărunţişul. Trebue să ne pregătim răspunsurile în raport cu proporţiile mari ale acţiunii ungureşti. Altminteri, angrenându-şi toate mijloacele naţionale sub egida brutalităţii făţişe, Ungurii vor înainta în ajungerea scopului lor, mai repede decât credem.

Avem în mâini o armă provizorie, dar foarte importantă, pentru a-i combate: însă, unealta care ne-a produs suferinţă, sentinţa arbitrală. Prin învelişul ei legal putem pătrunde în propria noastră casă uzurpată, şi combate năvălitorul. Nimic nu nelinişteşte calculul trufiei ofensive a Maghiarilor, pusă în funcţiune, ca strigătul repetat într'una cu putere, până când vom putea scoate altul şi mai adânc: «să se respecte sentinţa arbitrală».

Catedră pentru studiul Ungurilor «răsleţi»? Acestei idei i s'ar putea răspunde foarte bine şi cu o «catedră pentru studiul Românilor de peste hotare»». Dar noi trebue să răspundem mai grabnic poftei şi cruzimei de stat care se ascunde în modesta togă academică ipocrită, a catedrei «pentru studiul Ungurilor răsleţi».

«UNGUR BUN ŞI GEOGRAF RĂU». Profesorul Hantos Iuliu, (afirmă «Ellenzek») scrie Geografia Clujului. Intr'o convorbire avută cu un ziarist a declarat printre altele: «Cine numeşte Ungaria de astăzi Ungaria, este Ungur bun şi geograf rău».

Şi noi suntem de acord cu d. Hantos Iuliu. Cine numeşte Ungaria de astăzi, Ungaria, este geograf rău, pentrucă Ungaria se termină la Tisa; este Ungur bun, fiindcă se arată gata să falsifice geografia din patriotism.

Cred că profesorul Hantos Iuliu, pronunţând cuvintele de mai sus, nu s'a gândit niciun moment că va fi atât de mult în acord cu noi.

Dragoş Vrânceanu.

NAŢIUNE ŞI STAT După ce face un scurt istoric al evenimentelor care au produs schimbarea dela 6 Septembrie în viaţa constituţională a României d. Dr. A. Weingärtner spune într'un articol din *Nation und Staat,* că ea priveşte în primul rând poporul, întru cât are un caracter naţional politic de cea mai mare importanţă. Nu crede, după cum susţin alţii, că nesoluţionarea unor probleme minoritare a fost cauza principală a schimbării; dar afirmă totuşi că şi această problemă ar fi contribuit să provoace răsturnarea. D. Dr. A. Weingärtner remarcă faptul că imediat după arbitrajul dela Viena a început în toată opinia publică românească o căutare febrilă a cauzelor catastrofei şi ca urmare s'au adus cele mai aspre acuzaţiuni împotriva politicei externe şi interne din ultimii douăzeci de ani.

Autorul crede că mărirea statului român se datoreşte unei întâmplări istorice norocoase neobişnuite. D. Dr. A. Weingärtner spune: In 1918 cele trei mai puteri Austro-Ungaria, Rusia şi Turcia, s'au prăbuşit în acelaşi timp, iar poziţia creată în Sud-est dimpreună cu victoria aliaţilor, cărora li s'a alăturat şi România, a dat posibilitate poporului român să-şi îndeplinească visul de veacuri. — unirea tuturor Românilor într'un stat.

Autorul uită în primul rând sacrificiile imense făcute de România în vederea victoriei finale şi uită iarăşi că această mărire pe care el o numeşte «neobişnuit de norocoasă» s'a făcut în baza principului etnic suveran şi etern. Cele trei milioane şi jumătate de Români din Transilvania nu puteau rămâne mai departe sub stăpânire străină când sute de ani au trăit cu gândul firesc că, vorbind aceiaşi limbă cu cei de peste munţi trebuc să formeze cândva un stat naţional independent. Numai faptul că n'a putut fi realizat atâta amar de vreme i-a dat caracterul de vis. Clipa în care s'a îndeplinit n'a fost nici mai obişnuit sau mai «neobişnuit de norocoasă» decât a celorlalte popoare slave, de exemplu.

Principiile naţional-socialiste sunt mult mai categorice în această privinţă. Etnicul primează în orice împrejurări, un grup poporan fiind în lumina acestor principii, o individualitate bine definită care pretinde viaţă sufletească proprie, organizare şi concepţii de utilitate în directă legătură cu marile comandamente naţionale.

Ce învinuire i s'ar putea aduce poporului român cât timp el n'a urmat decât o pornire lăuntrică firească şi mare, consfinţită şi întărită de însăşi doctrina naţional socialistă germană?

Caius Jiga

EMINESCU ŞI CREANGĂ. Aşezăm aici aceste nume ca nişte steme sub care va trebui să crească şi să se înalţe «Dacia». Ei au adâncit în humă bogată cu resurse nebănuite rădăcinile limbii Româneşti dându-i prospeţime şi frumuseţe de răsărit. Avem de învăţat încă mult dela ei; că limba creşte în măsura în care ne întoarcem la izvoarele ei, la folclor. Ne depărtăm une-ori de ei ca nişte fii rătăcitori, alergând după inspiraţii exotice, după stele ce luminează pe alt cer, ca să ne retragem ca în reflux la vatra caldă a duhului lor nesecat. Mai ales la răscruci de mari tristeţi când nu ne mai putem mângâia decât cu ceeace avem bogăţie nepieritoare, aur ce nu rugineşte această reîntoarcere la ei e mai reconfortantă. Parcurgem un moment politic dureros, parcă am sta sub apăsarea unui blestem. Să ne ascuţim armele spiritului să le dăm o strălucire la înălţimea tristeţii ceasului acestuia rău; e şi acesta un mod de a arunca mănuşa destinului.

Totdeauna marile momente politice, preliminariile apariţiilor pe scena istoriei au fost precedate de o pregătire culturală. Ea a lansat lozinci, ea a dat crainici a întins cu peana graniţele spirituale, le-a clădit ca pe o realitate vie în spirite pentru ca în momentul prielnic să fie politiceşte realizate. N'a fost oare România Mare prezentă mai întâi în străduniile latiniştilor, în paginile evocatoare ale lui Bălcescu, în pribegiile lui Mihai Eminescu dincolo de Munţi la Blaj, la Sibiu să adune arome şi culori pentru o limbă căreia i-a dat o strălucire miraculoasă.

ION CHINEZU. Mă gândesc cu multă tristeţe la Cluj, focar de viaţă culturală al Ardealului, cu mănunchiul lui de intelectuali, de artişti ce s'au străduit să facă din creaţie un temeiu în plus al permanenţei noastre pe acele locuri.

O mie de ani de vegetare se cereau răsbunaţi printr'o efervescenţă creiatoare, deschidere de noi drumuri pentru a construi un cadru impunător gândului românesc. In 22 de ani Clujul a suit pe cerul românesc câţiva luceferi de întâia mărime cari acum, mai ales acum, luminează în noaptea care s'a lăsat peste partea cea mai nobilă a Ardealului. Ardealul nordic a născut din glia aspră talente puternice, naturi viguroase. Astăzi hotare dureroase, dar vremelnice, ne despart de Cluj. Poate am pierdut tot ce am pierdut fiindcă puterea noastră de iubire nu era la nivelul visului care îmbrăcase corp. Am cunoscut Clujul prin revista «Gând Românesc» îngrijită de profesorul Chinezu. Critic de ales gust, fin analist pasionat de frumuseţe, profesorul Ion Chinezu a rămas la Cluj într'o misiune oficială. Revista «Gând Românesc», pe care o scotea, nu mai apare. Poate vremurile se vor schimba şi deaceea nu privim încetarea «Gândului Românesc» decât ca o vremelnică pauză.

I. BROŞU Domnul I. Broşu în timpul cât a funcţionat în calitate de consilier la legaţiunea României depe lângă Vatican a alcătuit o colecţie de antichităţi daco-romane în vederea înfiinţării unui muzeu la Bucureşti. Gestul d-lui I. Broşu când a întreprins această lăudabilă activitate era motivat de convingerea că documentul gravat în piatră, reproducând scene, costume din trecutul strămoşilor noştri e cel mai bun răspuns Asiaticilor de pretutindeni ce negau romanitatea şi deci nobleţea şi vechimea rassei noastre. Aceeaş activitate a întreprins-o în centrele din Orient d-l Marcu Beza. D-l I. Broşu şi-a încununat străduinţele înfiinţând fără nici un concurs oficial un muzeu la Bucureşti care a funcţionat doar doi ani (1937—38). Subliniem aici desinteresarea şi patriotismul acestei fapt. Avem datoria particulari sau oficialitate să strângem cu pietate, să expunem în văzul Românilor cum şi al streinilor tot ce ne leagă de tradiţia noastră latină pentru a întări pe unii şi a desarma pe ceilalţi.

Planşele pe care le reproducem în corpul revistei fac parte din colecţia d-lui I. Broşu.

LUNG E DRUMUL CLUJULUI. Vechea revistă ardeleană Familia din Oradea, apare acum la Bucureşti. Intreg numărul e străbătut de ecourile sfâşierii din Septemvrie trecut. E, desigur, momentul ca nu numai revistele ardelene, dar toate revistele româneşti, toţi cei ce ţin în mână un condeiu, să-l schimbe în armă de luptă pentru un singur ţel care pune în umbră orice altă preocupare. Să se repete până la obsesie cu o pasiune mereu reînnoită hotăririle noastre, credinţele noastre. Nici Dumnezeu nu ascultă decât pe cei ce se roagă ci nu ajută decât pe cei ce sunt tari.

Cităm din revista *Familia:* «Cântecul de jale», semnat de poetul şi eruditul clasicist N. I. Herescu:

Lung e drumul Clujului, lung...
L'am mai străbătut încă odată:
Neguri mari erau peste Transilvania toată,
Şi în ochi priviri care străpung.

Lung e drumul Clujului, lung,
Şi aripile morţii, mari, peste Transilvania.
Clopotele presimţiseră dihania
Şi cereau ajutor îndelung, îndelung...

Nu mai era aur pe Târnave,
Nici argint pe Someş şi pe Mureş.
Păsările erau parcă bolnave
Şi copilăretul nu mai era gureş.

Codrii cuvântau frământaţi:
«Cui ne lăsaţi, cui ne lăsaţi, cui ne lăsaţi?»
Munţii coborau către pământ:
«Dece ne-aţi frânt, dece ne-aţi frânt?»

«Cum de-a căzut iar sub cisma ghiaurului
Ţara lui Horia, Prinţul de pe roată?»,
Lung, lung e drumul Clujului
Şi acum nu se mai gată, nu se mai gată.

Dorule, numai cu tine pot să mai ajung
Până în inima ruptă a Transilvaniei...
La Cluj, la cetatea jelaniei,
Lung e drumul, lung.

Poezia este expresia justă cu însuşiri de mare plasticitate, a sentimentelor pe care le încercăm gândindu-ne la Ardealul rupt în două, la Clujul în care deocamdată a încetat să mai pulseze o viaţă românească. Cheia cântecului e un vers poporan din Ardeal care împrumută întregii poezii o atmosferă de apăsătoare nostalgie.

Ion Bălan

DACIA

COMITETUL DE DIRECŢIE:
OCTAVIAN C. TĂSLĂUANU
DAN BOTTA şi
EMIL GIURGIUCA

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA:
STR. DIONISIE 65, BUCUREŞTI II.
Tel. 2.36.38.

ABONAMENTUL PE O JUMĂTATE DE AN:
PENTRU PARTICULARI: 150 LEI
PENTRU INSTITUŢII: 500 LEI
PENTRU SPRIJINITORI: 1000 LEI

10 LEI EXEMPLARUL